

TALLINNA ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduskond
Riigiteaduste osakond

Mari-Liis Palts

**KOHALIK VÕIM JA KODANIKEÜHENDUSED KOGUKONNA
SOTSIAALSE KAPITALI KUJUNDAJANA: PIRITA NÄIDE**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Leif Kalev; MA (Lic.)

Tallinn, 2006

SISUKORD

SISUKORD.....	2	Muudetud väljakood
SISSEJUHATUS	4	Muudetud väljakood
Uurimisvaldkond ja lähenemisviis	4	Muudetud väljakood
Probleem ja uurimisküsimused	5	Muudetud väljakood
Ülesehitus ja meetodika	6	Muudetud väljakood
I TÖÖ TEOREETILINE TAGAPÕHI.....	8	Muudetud väljakood
1. Kodanikeühiskond ja sotsiaalne kapital	8	Muudetud väljakood
1.1 Kodanikeühiskonna olulisus	8	Muudetud väljakood
1.2 Sotsiaalse kapitali üldkäsitlus.....	10	Muudetud väljakood
1.2.1 Sotsiaalse kapitali liigid	12	Muudetud väljakood
2. R. D. Putnami sotsiaalse kapitali käsitlus.....	14	Muudetud väljakood
2.1 Sotsiaalne kapital ja kogukonna areng	16	Muudetud väljakood
2.2 Kodanikeühenduste roll sotsiaalse kapitali loomises	17	Muudetud väljakood
2.2.1 Horisontaalsed ja vertikaalsed võrgustikud.....	18	Muudetud väljakood
2.3 Ühenduste mõju liikmetele	20	Muudetud väljakood
2.3.1 Aktiivne ja passiivne osalus ühendustes.....	21	Muudetud väljakood
2.3.2 Kaasamine ühenduste tegevusse	22	Muudetud väljakood
2.4 Ühendustest väljaulatuv mõju	23	Muudetud väljakood
2.5 Kohaliku võimu roll kogukonna sidususe loomisel	24	Muudetud väljakood
2.5.1 Ühenduste kaasamine otsuste kujundamise protsessi.....	25	Muudetud väljakood
2.5.3 Kodanikualgatuse ja kohaliku omavalitsuse suhetemudelid	26	Muudetud väljakood
II EMPIIRILINE OSA	29	Muudetud väljakood
3. Kodanikuaktiivsuse hetkeseis Pirital.....	29	Muudetud väljakood
3.1 Linnaosas tegutsevad paikkonnaseltsid.....	30	Muudetud väljakood
3.2 Osavõtt valimistest	32	Muudetud väljakood
4. Meetodi valik ja valimi moodustamine.....	33	Muudetud väljakood
5. Analüüsikava.....	35	Muudetud väljakood
6. Seltside suutlikkus luua sotsiaalset kapitali.....	38	Muudetud väljakood
6.1 Seltside eestvedajate nägemus seltside rollist linnaosas.....	38	Muudetud väljakood
6.2 Seltside loodavate võrgustike ulatus	39	Muudetud väljakood
6.3 Võrgustike iseloom	42	Muudetud väljakood
7. Kuidas kohalik võim suudab ühendusi kogukonna loomisel/taastootmisel toetada?	45	Muudetud väljakood
7.1 Seltside tekke- ja tegevuskeskond.....	45	Muudetud väljakood
7.2 LOV ametnike üldine suhtumine kodanikualgatusse	46	Muudetud väljakood
7.3 Seltside kaasamine otsuste kujundamise protsessi	48	Muudetud väljakood
7.4 Ühenduste ja kohaliku võimu suhetemudel.....	52	Muudetud väljakood
8. Vastastikune usaldus	55	Muudetud väljakood
8.1 Seltside usaldus LOV-i	55	Muudetud väljakood
8.2 Ametnike usaldus seltside vastu.....	56	Muudetud väljakood
9. Järeldused.....	58	Muudetud väljakood
KOKKUVÕTE	61	Muudetud väljakood
KASUTATUD KIRJANDUS	63	Muudetud väljakood
SUMMARY	69	Muudetud väljakood

LISAD:

Lisa 1: Intervjuuküsimused.

Lisa 2: Sotsiaalse kapitali kontseptuaalne kaart.

RESÜMEE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, missugune on kodanikualgatuslike paikkonnaühenduste ja kohaliku võimu roll sotsiaalse kapitali loomisel Pirita linnaosas. Laiemalt võttes näitab uurimus, kuidas saavad kodanikealgatuslikud ühendused, mis on sotsiaalse kapitali loomes üheks keskseks teguriks, koostöös kohaliku võimuga luua kogukonnas sidusust ning kuidas toimib see tänastes Tallinna tingimustes.

Teoreetiliselt toetub töö R. D Putnamist alguse saanud käsitlusele, mille kohaselt on sotsiaalse kapitali keskteks teguriteks kodanikualgatuslikud avalik-huvilised võrgustikud ja normid.

Metodoloogiliseks aluseks on kvalitatiivmeetodid- tekstianalüüs ja intervjuu. Valim on moodustatud eesmärgistatult ning see hõlmab Pirita linnaosavalituse ametnikke (8 inimest) ja kohalike paikkonnaseltside eestvedajaid (6 inimest).

Peamiselt lähtub töö R. D Putnami raamatutest „*Making Democracy Work*“ (1993) ja „*Bowling Alone*“ (2000) alguse saanud ja teistes kasutatud allikates edasi arendatud lähenemisviisist ning intervjuudega kogutud teabest.

Analüüsi tulemusel selgus, et paikkonnaseltside ja kohaliku omavalituse suutlikkus luua Pirital sotsiaalset kapitali on madal. Selle peamiseks põhjusteks võib pidada seltside vähest haardeulatust ja kaasamisvõimet, kohaliku võimu nõrka rollitunnetust, ametnike deklareeritud usaldust ja praktilist tõrjuvust ning seltside deklareeritud ja praktilist usaldamatust. Samas näitab analüüs ka mõningaid võimalusi olukorra muutmiseks.

Töö edasiarendamise võimalusena näeb autor samalaadse uuringu läbiviimist mõnes teises linnaosas (eeldusel, et seal on paikkonnaseltse), eesmärgiga selgitada, kas tehtud järeldused kehtivad ka teistes Tallinna territoriaalsetes kogukondades. Sealt edasi oleks huvitav Tallinna tulemusi võrrelda muude piirkondade (nii linnade kui valdade) vastavate näitajatega ja vaadata, kuidas erineb/sarnaneb paikkonnaühenduste ja kohaliku võimu koostöö sotsiaalse kapitali loomisel linna- ja maatingimustes.

Mari-Liis Palts

e-mail: mlpalts@mail.ee

SISSEJUHATUS

Uurimisvaldkond ja lähenemisviis

Viimaste aastakümnete jooksul on üha enam hakatud tajuma, et vaid riigi- ja majanduskeskne arengukäsitlus ei ole tänapäeva ühiskondades ühiselu kvaliteedi tõstmiseks ja jätkusuutlikuks toimimiseks enam piisav. Jätkusuutliku arengu võtmeks peetakse kodanikeühiskonda. Elujõuline kodanikeühiskond soodustab erinevate kompetentside ja huvidega indiviidide ja gruppide osalemist ühiskondlikes protsessides, mis läbi suureneb ühiskonna avatus ning koostöövõime. (Runnel 2004: 2) Cohen ja Arato (1995: 418) tõdevad, et kodanikeühiskond avab inimestele täiendavad, rohujuuresandide kanaleid, mille kaudu on võimalik mõjutada nii parlamenti, valitsusasutusi kui ka ülejäänud ühiskonda. Kui inimesed saavad ühiskonnaelu puudutavates asjades sõna kaasa öelda, on vastuvõetud otsused legitiimsemad ja inimesed eluga rahulolevamad. Poliitiline osalemine ühiskonnaelus läbi valimiste on vaid näiline, selleks, et riik toimiks tõhusalt, on vaja ka kodanike pidevalt osalemist. Eelkõige on inimestel võimalik osaleda läbi kodanikealgatuslike organisatsioonide, mis ongi kodanikeühiskonna keskseks teguriks.

Kodanikeühiskond toetub sellistele väärtustele nagu usaldus, koostöö, solidaarsus, vastutus teiste inimeste ja ühiskonna saatus eest. Nimetatud väärtused seonduvad tihedalt sotsiaalse kapitali kontseptsiooniga, mille all mõistetakse just eelkõige sellist ühiskonna ressursi, mis väljendub ühiskonnaliikmete vahelise usalduse, sotsiaalsete suhete ja sidemete ning võrgustike kaudu ja on vajalik demokraatia ja kodanikeühiskonna arenemiseks ja toimimiseks. (Putnam 1993: 167)

Bakalaureusetöö läheneb kodanikeühiskonnale sotsiaalse kapitali võtmes. Täpsemalt vaatab töö sotsiaalset kapitali kogukonna sidususe mõttes. Sidusus on kogukonna elujõu allikaks ning küllaldane sotsiaalne sidusus soodustab kogukonna tõhusamat toimimist. Putnam on seda nimetanud sotsiaalse kapitali "maagiaks". (Putnam 2000: 18-19). Käesolev töö lähtub R. D Putnami sotsiaalse kapitali käsitlusest, mille järgi loovad sidusa kogukonna mitmekülgsed ja ulatuslikud võrgustikud, normid, sanktsioonid ja usaldus. (Putnam 2000: 20-21)

Probleem ja uurimisküsimused

Viimaste aastatel on meedias esile tõusnud (nt. artiklid: Eesti Päevalehes „Rahvusparki idee tekitab elevust“ 4.04. 2005, „Kadrioru ja Kloostrimetsa vahelisele alale plaanitakse luua rahvuspark“ 28.04. 2005) Tallinna teatud piirkondade inimesi koondavad nn. paikkonnühendused (peamiselt seoses probleemidega ehitustegevuses), kes teatud küsimustes üritavad eesmärkide saavutamiseks teha koostööd võimuga erinevatel tasanditel. Huvi oli uurida, kas ja kuidas suudavad paikkonnaseltsid luua piirkonnas sidusust ning milline roll on selles kohalikul võimul. Kas kodanikualgatust kaasatakse otsuste kujundamisse või on võimu teostajaks vaid eliit?

Töö uurimisprobleemiks on kodanikualgatuslike paikkonnaühenduste ja kohaliku võimu roll sotsiaalse kapitali loomisel Pirita linnaosas.

Kodanikualgatusliku ühendusena mõistab siinne töö kodanike omaalgatuslikku organiseerumist teatud ühiste eesmärkide saavutamiseks. Kitsamalt uurib töö paikkonnaühendusi.

Paikkonnaseltsina mõistab käesolev töö teatud kogukonna liikmeid hõlmavat ühendust, mis tegutseb eelkõige kohaliku elukeskkonna arendamise ja sidususe loomise eesmärgil. Kogukonda mõistetakse töös kui inimeste kooslust, mis põhineb territooriumil.

Paikkonnaühendused tegutsevad Tallinnas aktiivsemalt Pirital ja Nõmmel, kuid sellise eesmärgiga ühendus(ed) on olemas näiteks ka Kadriorus ja Kalamajas. Käesolev töö võtab vaatluse alla Pirita, kuna autor on ise selle piirkonnaga seotud ning paremini teadlik sealsest kodanikualgatuslikust tegevusest.

Pirita kui linnaosa ja kogukonna peamised sotsiaalse sidususe loome mõjutajad on kolm paikkonnaseltsi ja kohalik võim. Arvestades uurimistöö mahtu ja rõhuasetust, jäävad vaatluse alt välja linnaosas tegutsevad ja omal moel võrgustumist soodustavad kohaliku võimu loodud (ja eeldatavasti temast sõltuvad) ning muud, vaba aja sisustamisele keskenduvad ühendused. Võrreldes paikkonnaseltsidega on neil eeldatavasti väiksem missioonitunne kogukonna arendamiseks ning suurem sõltuvus kohalikust võimust.

Kohaliku võimuna on vaatluse all Pirita linnaosavalitsus. Kohalikul võimul (linnaosa halduskogu, valitsus ja ametnikkond) on kogukonna kapitalide loomisel keskne roll ja üks neist on kodanikualgatuse kui ühe arenguerssi arendamine ja toetamine. Samuti annab KOV väljundi juba olemasolevale sotsiaalsele kapitalile.

Eeltoodust tulenevalt läheneb töö uurimisprobleemile nelja küsimuse kaudu:

1) Missugune on paikkonnaühenduste suutlikkus luua sotsiaalset kapitali?

1)2) _____ Kuidas kohalik võim suudab ühendusi kogukonna sidususe loomisel/taastootmisel toetada?

1)3) _____ Kui palju deklareerivad paikkonnaühendused ja kohalik võim omavahelist usaldust ja kuidas paistab see praktilises tegevuses?

1)4) _____ Milline on kohaliku võimu ja paikkonnaühenduste vaheline suhetemudel?

Vormindatud: Täpp- ja numberloendid

Ülesehitus ja metoodika

Bakalaureusetöö koosneb kahest osast. Töö esimene osa annab ülevaate valdkonna teoreetilisest taustast, keskendudes kodanikeühiskonna, osalusdemokraatia ja sotsiaalse kapitali käsitlustele, põhirõhuga Putnamist alguse saanud lähenemisel. Esimene osa loob raamistiku teisele, kus toetudes teoreetilisele taustale analüüsitakse paikkonnaseltside ja kohaliku omavalitsuse rolli sotsiaalse kapitali loomes Pirital.

Metoodilise alusena kasutan kvalitatiivmeetodeid - tekstianalüüsi ja intervjuusid.

Tekstianalüüs lähtub Putnami ja tema teooriaga haakuvate autorite (Halpern, Field) käsitluste analüüsil ja sünteesil, eesmärgiks on luua raamistik intervjuude läbiviimiseks ning kogutud teabe analüüsiks.

Intervjueeritavate valim on mittetõenäosuslik ja eesmärgistatud, olles moodustatud lähtuvalt töö uurimisprobleemist. Valim hõlmab 14 inimest, neist 6 Pirital tegutsevate kodanikualgatuslike seltside eestvedajat ja 8 linnaosavalitsuse ametnikku.

Kasutatud on poolstandardiseeritud intervjuumeetodit. Poolstandardiseeritud intervjuud valiti eeldusel, et vastajate kokkupuuted kodanikualgatuslega ja sellega seonduvad kogemused võivad olla erinevad ning seega ka nende arusaam küsimustest. Valitud meetod võimaldas neil end vabalt väljendada ning näitas, mida keegi kodanikualgatusel rääkides oluliseks peab. Samuti viitas kasutatav sõnavara vastaja teadlikkusele, probleemi läbimõeldusele. Kodanikualgatuslike seltside eestvedajatele ja ametnikele esitatud küsimused olid mõneti erinevad. Küsimused on toodud lisa 1. Vastuste analüüsi aluseks on töö probleemipüstitus ja täpsustavad uurimisküsimused.

I TÖÖ TEOREETILINE TAGAPÕHI

Töö teoreetiline osa hõlmab kodanikeühiskonda ja sotsiaalset kapitali puudutavat teooriat, keskendudes Putnamist alguse saanud sotsiaalse kapitali käsitlusele. Antud osa eesmärgiks on luua taust intervjuudega kogutud teabe analüüsiks ja uurimisküsimustele vastamiseks.

1. Kodanikeühiskond ja sotsiaalne kapital

1.1 Kodanikeühiskonna olulisus

Kodanikeühiskonna temaatika on kerkinud päevakorda viimastel aastakümnetel peamiselt seoses selliste probleemidega nagu esindusdemokraatia legitiimsus ja inimeste võõrandumine riigist, mis väljenduvad näiteks madalas valimisaktiivsuses või nõrgas sidemes rahva ja nende valitud esindajate vahel. (Pateman 1970, Almond jt. 1996: 75, viidatud läbi Lepa jt. 2004) Varasemalt valitsenud arvamus, et ühiskonnaelu korraldamisel on põhivolitus avalikul võimul ning ühiskonna mõjutamine toimub peamiselt esindusdemokraatia piiratud kanaleid kasutades enam ei toimi – langeb usaldus riigiinstitutsioonide vastu, valimiste osalusprotsent on väike ja usaldus on madal. Kõige üldisemalt võib eeltoodut pidada ühiskonna avatuse probleemiks (Lepa jt. 2004). Just kodanikeühiskonnas nähakse võimalust ühiskonna avatuse suurendamiseks, n-ö rohujuuretasandil organiseerumise ja osalusdemokraatia edendamist. (Eesti inimarengu aruanne 1999).

Kodanikeühiskond on avatud ühiskond, kus individid suudab tänu võimalusele lülituda võrgustikku märgatavalt suurendada oma võimalusi. Kodanikeühiskond on eelkõige avalik hüve, seda liiki hüve, mis on põhimõtteliselt kõigile juurdepääsetav, jagamatu ja erastamatu (Ruutsoo 2001).

Eestis määratletakse kodanikeühiskonda kui kõiki inimesi huvide ja võimete kohaselt kaasavat osalusühiskonda, mis hõlmab inimeste omaalgatuslikku koostööd oma huvide järgimiseks ning avalike asjade arutamises ja otsustamises osalemiseks, samuti koostööd võimaldavaid ühendusi, võrgustikke ja institutsioone. Kodanikeühiskond tähendab suutlikku avalikku sektorit, tugevat erasektorit ja aktiivset kolmandat sektorit. (EKAK)

Kodanikeühiskonna tegevusvaldkond hõlmab kõige erinevamaid sotsiaalseid koostöö vorme, mille hulka arvatakse vabatahtlikud organisatsioonid ja hoolekanne, heategevusorganisatsioonid, spordiklubid ja fondid, huvigrupid, samuti tervishoiu, keskkonna, kultuuri ja filantroopiaga seotud ühingud. Mõnikord lülitatakse sinna ka kirikud ja ülikoolid ning isegi ametiühingud ja ühistud. Igaüks neist juhindub oma sotsiaalsest, religioosest või eetilisest missioonist ning on suunatud kodanike osaluse ja ühiskondliku algatusvõime edendamisele. Selleks, et kodanikuühiskond toimiks, on vaja inimeste omaalgatuslikku tahet, kooselulisi vajadusi, ühishuve, eetilist solidaarsust, aga ka erinevate rühmade erihuve peegeldavat sotsiaalset organiseerumist. (Ruutsoo1999)

Kodanikeühiskonnale on iseloomulik erinevate osapoolte kaasamine otsustusprotsessidesse, toimub ühiskondlik dialoog ja koostöö. Osapoolte kaasamine annab suurema kindluse, et väljatöötatud poliitika on rakendatavad, ühiskonnaliikmetele mõistetavad ning legitiimsed. (Lepa jt. 2004)

Eesti puhul saab kodanikeühiskonna senisest tõhusam toimimine aidata leevendada teravalt esile kerkinud probleemi, et riiklikud institutsioonid kaotavad jätkuvalt sidet kodanikkonnaga ning nii muutub reaalseks oht, et nende loodav poliitika ei vasta enam rahva ootustele ega vajadustele (Sotsiaalteadlaste avalik pöördumine 2001). Kodanik ei näe võimalusi ühiskonna elukorraldust puudutavate otsuste mõjutamiseks. Ta ei mõista, kuidas kujunevad otsustusprotsesside tulemused, missugustest kaalutustest need lähtuvad või kelle huve teenivad. Kodanik võõrandub poliitikast ning võimust ning samal ajal jätkavad ka need kaugenemist temast, süvendades tunnet, nagu oleks institutsioonide töö peaesmärgiks enda säilitamine ja oma olemasolu õigustamine. Selle tulemusena võib demokraatia lõppkokkuvõttes pöörduda iseenda vastu, siludes teed “karmi käe poliitikale” või autoritaarsele režiimile, mis vähemalt oma populistlikes loosungeis lubab hoolitseda rahva eest. (Rikmann 2000: 11)

Kodanikeühiskond toetub sellistele väärtustele nagu usaldus, koostöö, solidaarsus, vastutus teiste inimeste ja ühiskonna saatuse eest. Nimetatud väärtused seonduvad tihedalt sotsiaalse kapitali kontseptsiooniga, mille all mõistetakse just eelkõige sellist ühiskonna ressursi, mis väljendub ühiskonnaliikmete vahelise usalduse ja sotsiaalsete võrgustike kaudu ning mis on vajalik

demokraatia ja kodanikeühiskonna arenemiseks ja toimimiseks. Sotsiaalset kapitali peetakse kodanikeühiskonna arendamise võtmeressursiks. (Putnam 1993: 167)

1. 2 Sotsiaalse kapitali üldkäsitlus

Sotsiaalne kapital on sotsiaalteadustes uurimisobjektina suhteliselt uus. Esimesed põhjalikumad teoreetilised käsitlused on pärit 20. sajandi viimastest aastakümnetest (Bourdieu 1986, Coleman 1988, Putnam 1993, 2000). Sotsiaalse kapitali esiletuleku põhjuseks peetakse eelkõige uusklassikaliste kasvumudelite suutmatust ammendavalt selgitada arenguprotsesside loogikat. Tõdeti, et inimese osa ühiskonnas ei piirdu vaid füüsilist kapitali vahendava tööjõu ja oskusteabe kandja rolliga, vaid erinevatele protsessidele avaldavad mõju ka sotsiaalsed suhted. (Kaldaru ja Tamm 2003: 227-228).

Kui füüsiline kapital tähendab füüsilisi objekte, mis on silmaga nähtavad ja käega katsutavad ning inimkapital - inimeste omadusi, teadmisi ja oskusi, siis sotsiaalse kapitali sisuks on inimestevahelised suhted, mille pinnalt tekivad sotsiaalsed võrgustikud, teenete-vastuteenete normid, sanktsioonid ning usaldus. (Putnam 2000: 19) Kui kaks esimest kapitali on enamasti eraomandid, siis sotsiaalne kapital asub inimsuhetes ja on ühiskondlikul tasandil avalik hüve (Hooghe ja Stolle 2003: 4). Sotsiaalne kapital suurendab füüsilisse ja inimkapitali tehtavate investeeringute tulusust (Jürisson 2005: 10).

Kodanikualgatusena tekkiv kollektiivne tegevus, selle organiseeritus ning koordineeritus toob kaasa koostöö-, usaldus- ja toetussuhete võrgustiku, mis iga osalise suhtes kujuneb sotsiaalseks kapitaliks. Sotsiaalset ehk suhtekapitali võib üldistatult määratleda investeeringuna inimsuhetesse, selle keskseteks ühisjoonteks erinevate kontseptsioonide lõikes on esiteks, suhtevõrgustikud (sealhulgas ühendused, rühmad, formaalsed institutsioonid) teenete-vastuteenete teostajatena, teabeedastajatena; teiseks, teatud ühendav alge, mis võib väljenduda nii märkides, väärtustes, usalduses, normides, sanktsioonides vms. (Kalev 2002: 93)

Ülaltoodud sotsiaalse kapitali komponente on võimalik käsitleda mikro-, meso- ja makroanalüüsi tasanditel. (Halpern 2005: 19).

Individuaalne ehk mikrotasand käsitleb indiviidi sotsiaalset võimekust, võrgustikke, millesse ta kuulub, tema „sidemeid”, mida teatud tingimustel on võimalik muuta ka majanduslikuks kapitaliks. Sotsiaalse kapitali avaldumist mikrotasandil on uurinud Bourdieu (1986). Tema teooria lähtekohaks on indiviid ja tema võimalused, mis sõltuvad konkreetsest võrgustikust, millesse indiviid kuulub ja mille loomisele on ta ise ühel või teisel moel kaasa aidanud. Bourdieu näitab, kuidas indiviidi toimetuleku ja edu määrajaks on suuresti sotsiaalne võrgustik. Kui makrotasandil on sotsiaalne kapital avalik hüve, siis mikrotasandil on võrgustikest saadav kasu suunatud indiviidile või teatud kitsale ringkonnale. Vastastikune usaldus, kohustused ja normid kehtivad sel juhul peamiselt antud võrgustikku kuuluvate inimeste vahel ehk nn isiklikus kogukonnas. Veelgi enam, usaldus on sageli vaid kindlat võrgustikku koos hoidvaks elemendiks, ühiskonnale see ei laiene. (Inimarenguaruanne 2001)

Mesotasandi sotsiaalse kapitali käsitlejad- Putnam ja tema kolleegid- ei keskendu mitte niivõrd indiviidi elu edu sõltuvusele võrgustikest, kuivõrd ühenduste rollile sotsiaalse kapitali arendamisel ja hoidmisel ning sellele, kuidas sotsiaalne kapital kui ühishüve mõjutab grupiliikmete elujärge. Ühendused on peamised usalduse loojad ja usaldus on sotsiaalse kapitali keskne kujundaja. Usalduse kasvul on kaks allikat - vastastikune normikujundus ja kodanikualgatuslikud võrgustikud. (Ruutsoo 2001)

Makro- ehk riigi ja rahvuse tasandi võrgustikud sõltuvad mikro- ja mesotasandist. Kodanike koostöö võrgustike pinnalt saavad tekkida üldised teenete- vastuteenete normid ja ühised väärtused. Putnam alustab oma käsitlust indiviidist lähtuvalt, kuid jõuab sotsiaalse kapitali kui ühiskondliku ressursini, mis on eelduseks demokraatia arengule. Nii indiviidide kui ka organisatsioonide vaheliste suhete ja koostöö kvaliteedi aluseks on vastastikune usaldus, mis positiivsete kogemuste kogunedes kasvab.

Kõrge sotsiaalne kapital ja usaldus edendavad ühiskonnas mitmeid „kodanikuvoorusi”, muutes kodanikud rohkem kogukonnale orienteerituks, seaduskuulekaks, võimuga koostööaltimaks; enam valmisolevaks maksta makse, see kõik muudab erinevate poliitikate elluviimise kõrge sotsiaalse kapitali kontekstis kergeks. Muudab kodanikud „poliitika kogunud tarbijaks” pakkudes kanaleid, mille kaudu on võimalik õppida poliitikakujundamise laiemat tausta tundma,

mobiliseerima oma jõude ning tegema lobbytööd, et avalik võim täidaks kogukonna huvisid, parendades seeläbi ka ametnike ja poliitikute omavahelist koostööd, sest ka nemad kannavad endaga samu väärtusi ja on osalised sotsiaalse kapitali ressursides nagu ülejäänud osa ühiskonnast. (Jürisson 2005: 26)

Niisamuti nagu võrgustikud soodustavad koostööd positiivsetel eesmärkidel, toetavad need ka kuritegelike ja muude ühiskonnale negatiivsete tulemitena gruppide toimimist. Tugevad sidemed võivad piirata indiviidide valikuvabadust ja vaba informatsioonivahetust. Samuti võib sotsiaalne kapital luua sotsiaalset ebavõrdsust, kui teatud gruppi teenivad normid ja võrgustikud takistavad võrgustikust väljajääjaid. (Field 2003: 74)

Üheks levinumaks sotsiaalse kapitali mõõtmisel kasutatavaks vahendiks on Putnami kasutusele võetud sotsiaalsete võrgustike tiheduse hindamine, mis on tuntud ka kui Putnami instrument (Paldam, M., Svendsen, G.T., 2000. viidatud läbi Jürisson 2005: 19). Tegemist on siiski mitte täiesti töökindla vahendiga, sest sellega on võimalik määrata vaid mesotasandi võrgustikest tulenevat sotsiaalset kapitali. Võrgustike koosseis ja iseloom võib aja jooksul muutuda ning nende võrdlemine erinevate kultuuritraditsioonide taustal võib sageli osutuda problemaatiliseks. (Halpern, 2005).

1.2.1 Sotsiaalse kapitali liigid

Sotsiaalne kapital esineb eelkirjeldatud tasemetel ja ka erinevates vormides. Putnam liigitab selle üldistavalt siduvaks ja sildavaks sotsiaalseks kapitaliks. (Putnam 2000: 23). Hiljem on teoorias väljatoodud ka ühendavat (*linking*) tüüpi sotsiaalne kapital (Woolcock 2001, viidatud läbi Field 2003: 42).

Siduvat ehk piiratud, väljaarvatav sotsiaalset kapitali iseloomustavad tugevad sidemed eelkõige perekonna või etniliste gruppide vahel. Siduv sotsiaalne kapital on kas tahtlikult või tahtmatult sissepoole vaatav ja piiratud identiteete ning homogeenseid gruppe loov. Seda tüüpi sotsiaalne kapital aitab toota spetsiifilisi teeneid- vastuteeneid ja mobiliseerida solidaarsust. Loodav usaldus jääb kitsa võrgustiku põhiseks. (Putnam 2000: 23)

Tugevate sidemete negatiivseks küljeks peetakse enamasti vaenulikkust ja vastandumist grupist väljasseisjatega, piiratud usaldust- kalduvust usaldada vaid oma pereliikmeid, sõpru või nende ühenduste liikmeid, kuhu inimene ise kuulub. (Putnam 2000: 22; Field 2003: 88)

Sildavat sotsiaalset kapitali iseloomustavad nõrgemad, mitte nii tihedad, kuid samas mitmekülgsemad sidemed, mille hulka kuuluvad kontaktid äripartnerite, erinevate tutvusringkondadega, sõpradega, sõprade sõpradega. Seda tüüpi sotsiaalne kapital seob inimese grupiväliste kasulike ressursside ning informatsiooniga. Mark Granovetter (1973, viidatud läbi Putnam 2000: 22) on tõestanud, et töö otsimisel ja poliitiliste liitude loomisel on oluliselt kasulikud nn. nõrgad sidemed, mis liidavad lähimast ringkonnast kaugemalt olevate inimestega. Lisaks loob sildav sotsiaalne kapital laiemaid identiteete ja teeneid- vastuteeneid kui siduv sotsiaalne kapital, mis toetab kitsamat minapilti. (Putnam 2000: 21) Sõnaga, sildava sotsiaalse kapitali loomiseks on vaja, et ületame oma sotsiaalsed, poliitilised ja professionaalsed piirid ja seome end inimestega, kes meist erinevad (Putnam 2000: 411).

Ka sildav sotsiaalne kapital võib kaasa tuua negatiivseid tagajärgi. Teatud juhtudel võib see üleliia toetada vaid võrgustike liikmeid ja luua seeläbi ühiskonnas ebavõrdsust. Oht on ka piiratud usalduse loomisele, eriti teabe levitamise kaudu, mis usaldatakse vaid võrgustiku osalistele. Kapitali tüüpide negatiivsed jooned, on tihedalt seotud eeltoodud sotsiaalse kapitali üldiste ohtudega.

Michael Woolcock on eristanud ka ühendava (*linking*) sotsiaalse kapitali, mida iseloomustavad sidemed erinevat võimutaset, sotsiaalset staatust või ressursse omavate osapoolte vahel, näiteks sidemed poliitilise eliidi ja avalikkuse või erinevatesse sotsiaalsetesse klassidesse kuuluvate indiviidide vahel. Ühendavat tüüpi suhted võimaldavad kaasata märksa laiemaid ressursse kui see vaid kogukonna piires võimalik oleks. Erinevalt sildavast kapitalist, mis käsitleb eelkõige ühiskonna horisontaalsete võrgustike ja suhete taset ning kvaliteeti, on ühendava sotsiaalse kapitali puhul nähtud peamise ülesandena sidemete loomist vertikaalsuunal. Ühendavat sotsiaalset kapitali võiks soovi korral käsitleda sildava sotsiaalse kapitali erivormina, mis on seotud eelkõige võimuga, olles vertikaalseks sillaks üle asümmeetriliste suhete võimu ja ressursside juurde. Ühendav kapital viitab usalduse ja koostöö arenemisele otsustajate ja võimuesindajate, kohaliku võimu ja elanike vahel. Oluline roll selle kapitali rakendumisel on

täita eliidil, sest paljugi sõltub otsustaja prestiižist, tema võimest asju korraldada ja tema professionaalsusest. (Jürisson 2005: 16-17; Field 2003: 42)

Ühiskonna tõhusaks toimimiseks on vajalik kõigi kolme sotsiaalse kapitali tüübi esinemine. Kuid kõrge sildava ja ühendava kapitali tase viitab tugeva sidususega ühiskonnale, mis jagab võimu läbi lõppematu ja ühtlaselt jaotunud sidemete võrgustiku. Siduva kapitali kõrge tase aga osundab fragmenteerunud suhete ja ebavõrdselt ligipääsetavate ressurssidega klikistunud ühiskonnale. (Halpern 2005: 19)

Vt. lisa 2 . Sotsiaalse kapitali kontseptuaalne kaart D. Halperni (2005) järgi.

2. R. D. Putnami sotsiaalse kapitali käsitlus

Putnam käsitluses on sotsiaalse kapitali loomes kesksed avalikul huvil põhinevad kodanikualgatuslikud ühendused, mille toimimine on tihedalt seotud tema kolme sotsiaalse kapitali põhikomponendiga. Nendeks on Putnami järgi: moraalsed kohustused ja normid; sotsiaalsed väärtused (eelkõige usaldus, kuid ka sanktsioonid) ja sotsiaalsed võrgustikud (eelkõige kodanikualgatuslikud ühendused). Sotsiaalne võrgustik tähendab seoseid kogukonna liikmete vahel, sotsiaalsed normid väljendavad informaaalseid ja formaalseid reegleid, mis selgitavad võrgustiku liikmetele, kuidas või millistest väärtustest lähtudes peavad nad üksteisega käituma ning sanktsioonid määravad ära protsessid, millega kindlustatakse reeglitest kinnipidamine. (Jürisson 2005: 12). Ootus ja teadmised, et ka teised on ausad ja vastavad samaga, loob inimestevahelist usaldust, mille pinnalt saab ühiskonda tekkida sotsiaalne usaldus (*ingl. k generalized trust*). Usaldav keskkond soodustab omakorda aktiivset omaalgatust, mis loob sotsiaalset kapitali veelgi juurde. (Putnam 2000: 21)

Putnami järgi on sotsiaalne kapital avalik hüve, mis tähendab, et see on põhimõtteliselt juurdepääsetav kõigile.

Putnami sotsiaalse kapitali kontseptsioon arenes välja kolleegide Nanetti ja Leonardiga Itaalia majandusliku ja sotsiaalse arengu kohta läbiviidud pikaajalise uuringu tulemusena. 1970-ndatel toimunud haldusreformi tulemusena loodi Itaalias kakskümmend administratiivselt sarnase

ülesehitusega regionaalset haldusüksust. Vaatamata samalaadsele struktuurile, arenesid regioonid majanduslikult ja sotsiaalselt väga erinevalt. Pikaajalise uurimusega jõuti järeldusteni, et erinevused piirkondade arengus olid tugevas korrelatsioonis elanike osalemisega erinevates vabatahtlikes kodanikeühendustes ja üldise sotsiaalse kaasatuse määraga. (Putnam 1993)

Sügavad erinevused arenenud Põhja regioonide ja vähemarenenud Lõuna vahel on seletatavad ajaloost tulenevate erinevustega kodanikeühiskonnas, mis on jätnud Lõuna vastastikuse usaldamatuse, klannide vahelise võitluse ja sissepoole pööratuse suletud ringi. Pea kõik selliste piirkondade elanikud tunnevad end võimetuna, eksploateerituna ja õnnetutena. Kogukonnas toimivad peamiselt vertikaalsed suhted ning seetõttu on vähesed inimesed huvitatud ka osalemisest kogukondlikus tegevuses. Ka esindusdemokraatia on taolistes kogukondades vähem efektiivne kui suurema kodanikuaktiivsusega piirkondades. Selliseid kogukondi nimetas Putnam vähem arenenuteks. (Putnam 1993: 86)

Putnami peamiseks järelduseks on, et sarnaste administratiivsete tingimuste juures ilmnenu olulised erinevused arengus tulenevad otseselt kodanike ühiskondlikust ja poliitilisest aktiivsusest, eelkõige aga osalemisest vabatahtlikes ühendustes, olgu nendeks spordiklubid, koorilauluseltsid või kirjandusringid. Läbi ühistegevuse suurenevad usaldus ning sotsiaalne rahulolu. Putnam jõuab seeläbi järeldusele, et sotsiaalne kapital on eelduseks majanduslikule arengule, kuid samuti tõhusale valitsemisele. (Putnam 1993:89)

Sotsiaalse kapitali rikastes ehk nn arenenud kogukondades (*ingl. k. civic communities*) on rohkelt aktiivseid ühiskondlikke organisatsioone, sealsetele kodanikele on tähtsad avaliku elu küsimused, mitte patronaaž. Nad usuvad, et teised tegutsevad õiglaselt ja on seaduskuulekad. Nende kogukondade juhid on ausad ja lähtuvad võrdsuse printsiibist. Taolistes kogukondades väärtustatakse solidaarsust, kodanike osalust ja integreeritust, demokraatia töötab ja inimesed on eluga rahul. (Putnam 1993: 181)

Putnamile kuulub ka mõte, et sotsiaalse kapitali aktsiad, milleks on usaldus, normid ja võrgustikud, kalduvad olema ennast-kindlustavad ja kumulatiivsed. See tähendab, et kasutamisel see kapital ei amortiseeru, vaid suureneb, usaldus loob usaldust. (Jürisson 2005: 10)

Kodanikualgatus eeldab ja samas taastoodab mitte ainult isikutevahelist, vaid ka sotsiaalset usaldust, mis kodanikeühiskonna arenedes peaks väljenduma usaldusena riigi, omavalitsuste ja teiste organiseeritud kollektiivse tegevuse vormide vastu. (Ruutsoo, Rikmann, Lagerspetz 2003: 49)

2.1 Sotsiaalne kapital ja kogukonna areng

Kogukonda mõistetakse antud töös kui inimeste kooslust, mis põhineb territooriumil. Christenson ja Robinson (1989, viidatud läbi Matteich ja Monsey 2004: 57) on eelnevale lisanud ka sotsiaalsete ja psühholoogiliste sidemete mõõtmise. Sotsiaalsed suhted põhinevad sugulus- ja sõprussuhetel ning tutvustel teiste selle piirkonna elanikega, kuid nad toetavad ka ühist osalemist kohalike organisatsioonide tegevuses. Psühholoogilisteks sidemeteks loetakse identiteedi- ja kodukohaga seotuse tunnet, pühendumust, austust, kohustusi ning sõbramehelikku tunnet teiste elanikega. (Ibid.)

Territoriaalsed kogukonnad on Putnami käsitluse järgi olulised sotsiaalse kapitali loojad ja hoidjad ning panustajad sotsiaalsesse usaldusse. Kuid samas nendib ta, et selliste võrgustike traditsiooniline roll on kadumas ning neid asendavad virtuaalsed ühendused, kus inimesed näost-näkku suhelda ei pruugigi. (Putnam 2000: 307) Teisest küljest aga annab virtuaalne maailm teatud sidususega kogukondadele juurde võimaluse seeläbi pigem tugevdada. Näiteks ühe sotsiaalse kapitali toimemehhanismi- kommunikatsiooni elavdamise läbi. Virtuaalsus annab võimaluse luua kogukonna teemalisi e-maili liste ja kodulehekülgi. Samuti muudab internet lihtsamaks suhtluse teiste sarnaste kogukondadega ning võimuesindajatega. (Halpern 2005: 308)

Kogukonna omaalgatuslik osalemine piirkonna arendamises on protsess, mis toob inimesed ühiste eesmärkide saavutamise nimel kokku, mis läbi saab võimalikuks võrgustike teke. (Mattessich ja Monsey 1997: 57)

Mida tihedamad, mitmekülgsamad ning esinduslikumad elanike võrgustikud on, seda sidusamaks võib kogukonda pidada. Piisav sotsiaalne kapital tagab parema kogukonna vajaduste ja

probleemide tuvastamise, suutlikkuse jõuda konsensusele ning koostöö ühiste eesmärkide saavutamiseks.

Piirkondades, kus tegutsevad institutsionaliseeritud paikkonnaorganisatsioonid, on elanike suutlikkus KOV-iga koostööd teha tõhusam. See tagab, et vastuvõetud otsused on vastavuses elanike tahte ja soovidega ning kogukonna arenguks rakendatakse kodanikualgatusel ja kohaliku võimu koostööst tekkiv sünergiapotentsiaal. Elanike ootustele vastavad otsused suurendavad usaldust kohaliku võimu ning muudavad kogukonna elukeskkonnaga rahulolevamaks. (Putnam 2000: 347) Kõrge sidususega kogukondi iseloomustab ka ühine tahe probleemide lahendamisel, tõhus kommunikatsioon ja palju tegutsevaid omaalgatuslikke ühendusi (kodanike-, vabaaja-, äri- vms ühendusi). (Mattessich ja Monsey 1997: 24)

Kogukonna arengu seisukohalt on oluline kõigi kolme sotsiaalse kapitali tüübi esinemine, kuid ülekaalus peavad olema sildavad ja ühendavad suhted. (Halpern 2005: 19) Siduvate sidemete ülekaal tähendab kogukonna isoleerumist muust kodanikualgatuslikust tegevusest ja samuti otsuste kujundamisest. Kogukonna arenguks on see ebaoptimaalne.

Rohke sotsiaalse kapitaliga kogukonnas võib esineda ka negatiivseid jooni. Tihedad ja ulatuslikud võrgustikud võivad küll tähendada, et pea kõik kogukonna liikmed on otsuste kujundamisse kaasatud, kuid samas võib see protsessi muuta väga keeruliseks ja ajamahukaks. Väikse kogukonna puhul esineb ka oht liiga tugevaks kogukonnasiseste sidemete ülekaaluks, kus puuduvad sillad teiste kogukondadega ning ühendavad lülid võimuesindajatega. (Halpern 2005: 172- 174)

2.2 Kodanikeühenduste roll sotsiaalse kapitali loomises

Järgneva peatüki eesmärgiks on vaadata lähemalt Putnami sotsiaalse kapitali teooria kesksete tegurite, kodanikualgatuslike ühenduste, rolli sotsiaalse kapitali loomises ja hoidmises.

Ühendused, kui sotsiaalsed struktuurid ja praktikad, kannavad ja arendavad kodanikeühiskonna norme ja väärtusi. Mida rohkem on kogukonnas kodanikeühendusi, seda arenenumaks võib seda

kogukonda pidada, see tähendab, et kogukonnas on soodsad võimalused koostöövõrgustike loomiseks. Ja mida terviklikumad on võrgustikud, seda sidusam on kogukond ning seda paremini see toimib. (Putnam 1993: 89) Hiljem on Putnam siiski mõõnnud, et sotsiaalset kapitali ja inimeste osalemist avalikus elus ei saa hinnata üksnes formaalset kodanikeühenduste arvu vaadates, selleks on vaja selgitada ka reaalne aktiivne osalus ning seda saab teha üksnes sotsiaalsete küsitlustega (Putnam 2000: 58).

Putnami käsitluse üheks puuduseks on peetud seda, et ta ei määratle, kas igat liiki kodanikeühenduste suutlikkus luua sotsiaalse kapitali on sama või on selles siiski teatud erinevused. Siiski tundub, et Putnam peab demokraatia tööle panemisel igat liiki kodanikuosalust võrdselt tähtsaks, nii laulukoore, jalgpalliklubisid kui ka poliitilisi parteisid ja liikumisi. (Selingson, 1999)

Stolle (1998) läbiviidud uuringud on näidanud, et teatud tüüpi vabatahtlikkusel põhinevaid ühendused loovad enam sotsiaalset kapitali kui teised. Näiteks mitmekülgsema liikmeskonnaga, st. Erinevaid rahvusi ja rasse hõlmavad organisatsioonid suudavad luua kõrgemat sotsiaalset usaldust ja kaasatust kogukonnaühendustesse kui homogeensemad ühendused. (viidatud läbi Wollebaek ja Selle 2002: 38-39) Esmani ja Uphoffi on väitnud (1980, viidatud läbi Putnam 1993: 90), et ühendused toimivad reeglina vaid siis, kui initsiatiiv nendeks on tulnud altpoolt.

2.2.1 Horisontaalsed ja vertikaalsed võrgustikud

Ühenduste loodavad võrgustikud võivad olla nii horisontaalse kui ka vertikaalse iseloomuga. Võrgustikena näeb Putnam ühenduste liikmete vahelisi ja teiste sarnaste organisatsioonidega loodavad sidemeid. Vertikaalsuunalisi kontakte võimuesindajatega ta ei käsitle.

Itaalia uurimuses leidis Putnam, et tugeva kodanikualgatusega piirkondades toetuvad kodanikud varasematele edukatele horisontaalsetele võrgustikele, vähese või olematu kodanikualgatusega piirkondades on valdavaks vertikaalsed võrgustikud. Kuid vertikaalne võrgustik, ükskõik kui tihe ja kui oluline see selle liikmetele ei ole, ei suuda see toetada koostööd ja luua sotsiaalset usaldust. Vertikaalsed teabevood on enamasti vähem usaldusväärsed kui horisontaalsed, seda osalt seetõttu, et nõrgem pool võib saadud teavet kasutada kaitsena ekspluatsiooni vastu.

Vertikaalsete normide puhul on vähetõenäoline ka teenete- vastuteenete normide mitte järgimise eest kaitsevate sanktsioonide rakendamine ülespoole. Juhul kui neid sel suunal rakendatakse, on vähetõenäoline, et nendega kõrgemal tasemel nõustatakse. Vertikaalsete võrgustikega ei teki seeläbi ka üldisi teenete-vastuteenete norme ja usaldust, millele ühishuvide saavutamisel toetuda ning elu kogukonnas edasi viia. (Putnam 1993: 175)

Kuigi Putnami idee järgi on sotsiaalse kapitali loomisel vajalikud horisontaalsed võrgustikud, on ta hiljem selle täielikus võimalikkuses kahelnud ja möönnud, et isegi *bowlingu* meeskondadel on kaptenid. Kuid siiski on kodanikualgatuslikud ühendid sotsiaalse kapitali loomiseks enamasti piisavalt horisontaalsed ja mida horisontaalsem on ühendus, seda enam suudab see sotsiaalset kapitali luua. (Putnam 1993: 175)

Putnam (1993: 173) on toonud välja horisontaalsete võrgustike lisaväärtust loovad põhjused:

- Võrgustike normide mittetäitmine tähendab sanktsioonide rakendamist. Eksinu riskib potentsiaalse võrgustikust saadava kasuga individuaalsetes tehingutes praegu ja tulevikus.
- Võrgustikud arendavad tugevaid teene-vastuteene norme.
- Võrgustikud lihtsustavad suhtlust ja levitavad infot indiviidide usaldusväarsusest. Võrgustikud võimaldavad reputatsiooni luua ja muuta. Usaldus ja koostöö sõltuvad usaldusväärsest teabest partneri tausta ja huvide kohta. Ebakindlus partneri usaldatavuses võib saada koostööd pärssivaks teguriks. Teiste näitajate võrdsuse korral kehtib seos - mida suurem on osalejate vaheline suhtlus (nii otsene kui kaudne), seda suurem on nendevaheline usaldus ja seda tõhusam on koostöö.
- Võrgustikes sisaldub varasem positiivne (võib ka negatiivne, takistab edasist koostööd) koostöökogemus, millele saab toetuda ühine tegevus tulevikus.

Kodanikeühendustel roll sidususe loomisel on kahesuunaline- oluline on nii sissepoole suunatud mõju liikmetele kui ka ühendusest väljaulatuv mõju kogukonnale ja ühiskonnale laiemalt. (Putnam 1993: 89)

2.3 Ühenduste mõju liikmetele

Putnami käsitluse järgi loob sotsiaalset kapitali inimestevaheline pidev suhtlus omaalgatuslikes ühendustes, mis läbi tekivad võrgustikud ja üldised teenete- vastuteenete normid, st. teen midagi praegu ja ei oota, et keegi mulle kohe millegi konkreetsega vastaks, vaid olen kindel, et vajadusel aitavad teised ka mind. (Putnam 2000: 21)

Osalemine kodanikealgatuslikes ühenduses arendab selle liikmetes koostööoskusi, suurendab solidaarsustunnet ja huvitatust avalikest teemadest ning õpetab tundma ja võtma vastust ühiste huvide eest. (Putnam 1993: 171) Nimetatud oskused annavad indiviidile võimaluse ja oskuse luua juurde omaalgatuslikke ühendusi. (Halpern 2005: 258)

Itaalias läbiviidud uuringuga näitas Putnam, et ühendustes osalejad olid enamasti teadlikumad poliitilistest küsimustest, neil oli kõrgem sotsiaalne usaldus, samuti usaldasid nad enam riiklikke institutsioone ja osalesid tõenäolisemalt poliitilises elus. Osalemise kriitilisteks eeldusteks peab Putnam poliitikaalast teadlikkust ja huvi avalike probleemide vastu. Kui sa ei tea mängureegleid ega huvitu tulemustest, siis on vähetõenäoline, et sa sellest ka osa võtad. (Putnam 1993: 89- 91)

Ühendustest lähtuvaks liikmetele suunatud mõjuks võib lugeda ka Putnami järelduse, et kui inimene on seotud ühe kodanikealgatusliku ühendusega, loob see eelduse, et ta osaleb ka teistlaadi altruistlikes ettevõtmistes: näiteks kui ta osaleb paikkonnaseltsi töös, on ta tõenäolisemalt ka doonor. (Putnam 2000: 120)

Kuigi hääletamas käimine ei ole otseselt seotud sotsiaalse kapitaliga, sest seda saab teha täielikus üksinduses, on sidusates kogukondades enamasti valimiste osalusprotsent kõrgem. Ning võrreldes valimistel osalejaid mitteosalejatega, on esimesed enam huvitatud poliitikast, annetavad rohkem, teevad enam vabatahtlikku tööd, osalevad sagedamini kooli nõukogudes, meeleavaldustel ja teevad koostööd teiste kogukonna liikmetega. Raske on öelda, kas hääletamine mõjutab kogukonnas osalemist või vastupidi, kuid mõned hiljutised uurimistulemused on näidanud, et hääletamine soodustab vabatahtlikkust ja teiste nn. heade kodaniku omaduste realiseerumist. (Putnam 2000: 35)

Ühenduste sissepoole suunatud mõju puhul on oluline ka nende roll teabe vahendajana. Võrgustike kaudu jõuab info kergemini paljude inimesteni ning teisalt on seeläbi võimalik tõhusalt koondada teavet liikmete arvamustest.

Nagu eelnevast nähtus on ühendustel oluline mõju liikmetele, kuid Putnami teooria eeldab aktiivset osalemist. Paraku aga on tegelikkuses passiivsus pigem erand kui reegel. Tekib küsimus, kas ja milline on ühendustega nõrgalt seotud inimeste roll sotsiaalse kapitali loomes?

2.3.1 Aktiivne ja passiivne osalus ühendustes

Passiivsuse teemat on Putnam mingil määral käsitlenud nn. “kolmanda astme organisatsioonide” küsimust puudutades.

Kaasaja ühe olulisema tõkkena sotsiaalse kapitali tekkele Lääne ühiskondades peab Putnam nn. ”kolmanda astme organisatsioone” (*ingl. k tertiary organisations*), millele on iseloomulikud tsentraliseeritus, tasustatud juhtkond ja mitte demokraatlik vertikaalne struktuur. Osalus taolistes organisatsioonides on pigem rahaline kui ajaline. Putnam kirjeldab sellist ülesehitust patrooni (isanda) ja kaitsealuse (kliendi) suhtena (*ingl. k client- patron relationship*). Suhtlus ei toimu võrdsete osapoolte vahel. Ühe patrooni kaks kaitsealust, kes üksteisega kokku ei puutu, ei suhestu teineteisega kuidagi. (Putnam 1993: 175) Samast tõdeb ta, et passiivsetel osalejatel on sellistes ühendustes oluline roll rahastajate ja formaalsete toetajatena, mis annab ühenduse algatustele kaalukust. Selles mõttes on neil teatud suutlikkus mõjutada avalikku poliitikat. Kuid ühenduse mõju liikmetele on nõrk või puudub üldse ning seetõttu ei ole taoliste organisatsioonide roll sidususe loomisel võrreldav traditsiooniliste ühendustega. (Putnam 1993: 180)

Kuid tihti ei ole väljaspool USA-d valdav enamik liikmeid ka traditsiooniliste ühendustega aktiivselt seotud. Passiivseid liikmeid võib olla ka ühendustes, mis loovad ja hoiavad rohket sotsiaalset kapitali. Kuigi selle kohta on veel tehtud vähe uuringud, on senised käsitlused näidanud, et passiivsed osalejad ei tunne end üldiselt ühenduses võõrana ega ole eraldatud seal loodavatest sotsiaalsetest võrgustikest. Võttes aluseks Putnami näost-näkkude suhtluse, võib siiski

öelda, et sama ühenduse raames on aktiivselt osalejate sotsiaalne kapital siiski suurem kui passiivsetel liikmetel. (Wollebaek ja Selle 2002: 34-37)

Almondi ja Verba uuring (1966: 313), millest Putnam oma töös paljustki lähtus, annab passiivsele osalusele küllaltki olulise tähtsuse. See uuring näitas, et inimesed, kes on mõne kodanikealgusliku ühenduse liikmed, kuid selle tegevuses aktiivselt ei osale, on võrreldes mitteliikmetega siiski oluliselt pädevamad ühiskondlikes küsimustes, toetavamad demokraatlike normide suhtes ning samuti saavad nad paremini aru poliitikast. Almondi ja Verba uuringu tulemusi on kinnitanud ka mitmed hilisemad tööd samas valdkonnas. Godwin (1992, viidatud läbi Wollebaek ja Selle 2002: 36-37) näitas, et isegi kõige passiivsemal osalusel on inimesele teatud mõju. Ka ühenduse rahaline toetamine vähendab poliitilist võõrandumist, sest annetajatele jääb lootus, et nad suudavad seeläbi midagi muuta. Mida kauem on inimene ühendusega seotud, seda enam liikmeks olek teda mõjutab.

Oma vaatenurga passiivsete liikmete küsimusele sotsiaalse kapitali loomisel annab nn. kujuteldavate kogukondade teooria, mis tõestab, et sotsiaalse kapitali teke on võimalik ka otsese inimeste vahelise suhtlusega. Kujuteldav kogukond on teatud grupp, kuhu inimene tunneb end kuuluvat. Kuna see grupp on väga suur, siis on näost-näkkude suhtlus kõigi liikmete vahel võimatu. Seega põhinevad taolised kujuteldavad grupid abstraktsel usaldusel. Whiteley (1991: 31, viidatud läbi Wollebaek ja Selle 2002: 37) on oma uuringuga tõestanud, et inimestel, kes end kujuteldava kogukonnaga kõige tugevamalt samastavad, on kõrgem sotsiaalne usaldus kui neil, kelle patriotlikkus on madalam.

2.3.2 Kaasamine ühenduste tegevusse

Eelnev peatükk näitas, et ühendustel on oluline mõju oma liikmetele, sh. ka passiivsetele. Seetõttu on sotsiaalse sidususe loomisel oluline, et ühendused kaasaksid ja hoiaksid seotuna võimalikult laia osalejateringi.

Kogukonna sidususeks vajalik sildav sotsiaalne kapital tekib, kui ühendusse on kaasatud inimesi erinevatest ringkondadest ja sotsiaalsetest gruppidest. Nagu näitas Stolle (1998) uuring, loovad kõige enam sotsiaalset kapitali suure heterogeensusega organisatsioonid. Laialdane osalejate ring kaasab erinevaid andeid ja ressursse ning tagab, et kodanikualgatuses oleksid esindatud

võimalikult paljude elanikegruppide seisukohad ehk osalejate ring oleks esinduslik. See tagab ka, et rakendatavad poliitikad on vastuvõetavad võimalikult suurele hulgale kogukonnast. (Putnam 1993: 172)

Üks võimalus laia osalejateringi kaasata on kodanikualgatuse ellukutsujatel teadvustada elanikkonda kogukonna probleemidest ning reaalsest võimalusest neid kodanikualgatuse korras lahendada. Kõige tõhusama algatuse kutsub enamasti esile teravalt tajutud oht elanike heaolule: turvalisuse probleemid, oht loodusele, tervisele, mure kogukonna laste tuleviku pärast jms. Ühise mure tajumine paneb elanikud enamasti lahenduse leidmiseks jõude koondama. Eestvedajate tõstatatud probleem peaks puudutama võimalikult suurt hulka kogukonnast ning selle lahendamine kodanikualgatuse korras peab ka reaalne olema. Inimesed on algatusega enamasti valmis liituma siis, kui on tunnetatav selle suutlikkus midagi muuta ning tuua kasu võimalikult paljudele elanikele. (Mattessich ja Monsey 1997: 15)

Liikmete seotuna hoidmiseks tuleb kogukonda pidevalt hoida kursis ühenduse tegevusega. Pidev ühendusesisene teabeliikumine ja suhtlus aitab tagada liikmete teadlikkust ühenduse otsuste tagamaadest ning teadvustada eestvedajaid kogukonna arvamustest. Sõnaga, pidev suhtlus hoiab kogukonda koos ja on eelduseks võrgustike suurenemisele ja püsimisele. (Mattessich ja Monsey 1997: 30)

2.4 Ühendustest väljaulatuv mõju

Otseseks ühendustest väljaulatuvaks mõjuks võib pidada ühiskonnas/kogukonnas valitsevate huvide selgitamist ja nende koondamist. Kui teatud vaateid esindab kodanikeühendus, siis võtab vaade selgema ja täpsema kuju ning probleem leiab suurema tõenäosusega lahenduse. Mida tihedamad ja terviklikumad on kogukonnas võrgustikud, seda tõenäolisem on koostöö ühiste eesmärkide saavutamiseks.

Kui ühelt poolt võimaldab võrgustikule toetumine tõhusalt lahendada praktilisi probleeme, siis samal ajal kinnistab see ka sotsiaalsete suhete inimlikku loomust. Ühiskonnas kui tervikus moodustub kodanike koostöös suhete võrgustik, mida mööda liigub sotsiaalne energia (ideed, visioonid, algatus), kulgeb ja moodustub uus teave. Samuti saab inimeste endi poolt igal hetkel

uuendatava suhete võrgustiku kaudu paremini teostuda igapäevase individuaalsus ja saavad nähtavaks nende ühiskonnale väärtuslikud omadused. (Kalev 2002)

Normide ja kodanikualgatuslike võrgutike toimimise kõrvalprodukt on usaldus, millel on nii kogemuslik kui ka moraalne veendumuslik alus (uskumus, et teised jagavad meiega samu moraalset väärtusi ja seetõttu peaks nendega käituma samal viisil, kui sooviksid, et nemad käituksid sinuga). Eeldatakse, et usaldust kaaskodanikesse, võib üldistada poliitilistele struktuuridele, mis läbi inimestevahelise usalduse pinnalt saab tekkida üldisem sotsiaalne usaldus. (Misztal 1998: 199)

Sotsiaalne usaldus suurendab ühiskonna koostöövõimet kõigil tasanditel, andes sealjuures olulisi hüvesid kõigile (Paldam & Svendsen, 2000, viidatud läbi Jürisson 2005: 21). Usaldus vähendab osapoolte vahelisi tehingukuluseid, kuna puudub vajadus formaalselt määratleda kõigi osapoolte, eriti, kui neid on palju, üksikhuve. Fukuyama (1995) näitab, et usaldus võõraste vahel on aluseks suurte organisatsioonide tekkeks majanduses, välja arvatud juhul, kus nende loojaks on riik. Kui teised jagavad meiega samu põhimõtteid, siis kaasneb kollektiivsete otsustuste tegemisega väiksem risk. (La Porta jt. 1997. viidatud läbi Jürisson 2005: 21)

2.5 Kohaliku võimu roll kogukonna sidususe loomisel

Ainuüksi kodanike organiseerumisest sidusa kogukonna loomiseks ja hoidmiseks ei piisa. Selleks on vaja ka ühenduste tegevuskeskkonda mõjutava kohaliku võimu soovivat suhtumist ja poliitikaid.

Sidusad kogukonnad eeldavad kohalikult võimult paremat valitsemist (osaliselt inimeste enda kaasabil) ja tõhusamaid avalikke teenuseid ning on ise valmis nende nõudmiste täitmiseks ka osalema. Kohaliku võimu toimimist soodustab sidusate kogukondade arenenud sotsiaalne infrastruktuur ning ametnike ja elanike ühised väärtused. Sidusas kogukonnas on olemas sotsiaalne suutlikkus töötada koos ühiste huvide saavutamiseks. (Putnam 1993: 182- 183)

Sotsiaalse sidususe kasv kogukonnas ei ole võimalik ilma teatud algkapitalita. Selles aspektis on oluline roll kohalikul võimul, kelle ülesandeks on kapitali tekke soodustamine või selle alge edasisele arengule tõuke andmine (nt. läbi rahalise toetamise, kuid ka esialgse initsiatiivi moraalse toetamise, osalt ka algatusega seotud kodanike harimise nt. koostööskuste vallas jms).

Võimu liigne sekkumine sotsiaalse kapitali loomisse võib selle arengut hoopis takistada. Näiteks vabatahtlikkuse propageerimine võib selle tähendust pigem halvendada. Samuti võib võimu liiga aktiivne tegevus sotsiaalse kapitali loomises viia teatud gruppide eelistamiseni ja teiste marginaliseerimiseni; rahastamine võib lõppeda kodanikuühenduste omavahelises liigses konkureerimises ning asendada vabatahtlikud aktivistid makstud professionaalidega. (Field 2003: 118- 120)

Parim lahendus on kui võim toimib sotsiaalse kapitali loomisel toetava jõuna ning tõmbub tagasi, kui algatus suudab ise edasi toimida. Peamiseks meetodiks, kuidas avalik võim sotsiaalse kapitali loomele kaasa saab aidata, on kodanikualgatuslike ühenduste kaasamise otsuste kujundamise protsessi. (Field 2003: 130- 134)

2.5.1 Ühenduste kaasamine otsuste kujundamise protsessi

Kaasamise kontseptsioon lähtub eeldusest, et avaliku võimu otsuste tegemise ja õigusaktide ettevalmistamise protsessid ei toimu vaid poliitikute- ja ametnikekeskselt, vaid seal osalevad ka kodanikud ja huvirühmad. Kaasamise peamised eesmärgid on avatud ja läbipaistev otsustusprotsess ning kodanike usalduse ja demokraatia kvaliteedi suurendamine. Kaasamine suurendab valitsuse vastutust, läbipaistvust ja avatust, muutes seeläbi valitsust usaldusväärsemaks. (Lepa jt. 2004)

Kaasamisel on olulised pädevad kodanikeühendused, kes on suutelised ka ise astuma osalemiseks konkreetseid samme. Näiteks on teadlikud, kuidas otsuste kujundamise protsess toimib, kuidas seal osaleda, esitada ettepanekuid jms. (Lepa jt. 2004: 22). Selles osas saab olla esimene samm võimu teha, kes koolitaks ühendusi nii, et need suudaksid otsuste kujundamisel osaleda võrdväärse partnerina.

Mida rohkem saavad huvirühmad tõstatada küsimusi ja osaleda otsustamisprotsessis, seda legitiimsemad on valmivad otsused ja seadused ning inimestel on lihtsam neid tunnustada. Pealegi võivad inimesed, kui nad on aktiivselt kaasatud, aktsepteerida lõppotsust isegi siis, kui nad isiklikult oleksid eelistanud mõnda teist lahendust. (Lepa jt. 2004: 20)

Huvirühmade kaasamisest avaliku võimu otsustetegemise protsessi ei saa rääkida kui võrdsete partnerite suhtlemisest: riik on alati tugevama positsioonil, mis eeldab riigilt ka aktiivset, teadlikku ning ennetavat käitumist, et luua kaasamisprotsessis võimalikult võrdsed positsioonid nii erinevatele huvirühmadele kui igale kodanikule individuaalselt. Kindlasti ei tähenda riigipoolne aktiivsus seda, et huvirühm või kodanik peaks passiivselt ootama, kuni vajalik teave temani jõuab. Siin tuleb mängu avalikkuse ja huvirühmade osalemisvalmidus. See aga eeldab jällegi, et riigil oleks ka huvirühmade või üksikisikute näol aktiivne ja professionaalne suhtluspartner. (Lepa jt. 2004: 4)

Kaasamise pinnalt tekivad ühenduste võrgustikesse vajalikud vertikaalsed ühendavad lülid, mis tasakaalustatuna rohkete sildavate sidemetega viivad elu kogukonna edasi.

2.5.3 Kodanikualgatuse ja kohaliku omavalitsuse suhetemudelid

Kaljusaar (2003) ja Kalev, Ruutsoo (2006) on erinevate autorite (Young; Gidron, Kramer, Salamon; Sokolowski, Anheier) avaliku võimu ja ühenduste partnerlussuhete tüüpide põhjal sünteesinud mudelid, mis sobivad ka antud töö raames Pirita seltside ja kohaliku võimu suhetemudeli analüüsiks.

Kodanikualgatuse võimused näitavad ühelt poolt kohaliku võimu suutlikkust tulla toime kohaliku algatussuutlikkusega ja seda kasulikult rakendada, teiselt poolt aga ka kodanikeühiskonna ühenduste suutlikkust suhelda kohaliku võimuga. (Kalev, Ruutsoo 2006: 5)

1. Täiendusmudel (*ingl. k supplementary*)

Selle mudeli järgi tegutsevad kodanikeühendused valdkondades, kus riik ei toimi, neil on oma roll lisaheaolu loomisel ehk siis täiendav roll. Valdkonnad on avaliku võimu ja kodanikeühenduste vahel jagatud. Kodanikeühendustele jääb sellises mudelis enamasti kultuuri- ja sotsiaalküsimustega tegelemine, neis valdkondades on kodanike eelistused mitmekesised ehk siis tekib vajadus erinevate võimaluste pakkujate järgi. Homogeensemates keskkondades on kodanikeühenduste roll väiksem. Kui valdkonnad on omavahel selgelt jagatud ja ei esine konkureerimist, on selle mudeli mõju kohalikule elule pigem positiivse tähendusega. Siiski jääb antud mudeli puhul sünergiapotentsiaal kogukonna arengusse rakendamata.

2. Partnerlusmudel (*ingl. k complementary*)

Selles mudelis on riik ja ühendused partnerid. Mis tähendab kahe sfääri sarnaseid eesmärke ja ka sarnaste strateegiate kasutamist nende eesmärkide saavutamisel (Najam 2000, viidatud läbi Kaljusaar 2003: 40) Kui partnerlus on suunatud vähegi mõistuspäraste eesmärkide saavutamisele suudetakse antud mudeliga ära kasutada koostöö võimaldatav sünergiapotentsiaal. Kuid see mudel eeldab mõlema osapoole sisemist läbimõeldud suutlikkust, mistõttu võib sellele üleminek eeldada täiendus- või domineerimismudeli tüüpi suhteid.

3. Vastandusmudel (*ingl. k adversial*)

Antud mudelis toimub nn vastastikune mõjutamine: ühendused püüavad valitsuse tegevust mõjutada, aga riik omakorda võib korrigeerida oma programme ning seadusi või vastupidi piirata ühenduste tegevust. Ehk siis see mudel tähendab konflikte kogukonnas ning on kogukonna arenguks ebaoptimaalne. Vastandumine tähendab domineerivate hirmude kanaliseerumist destruktiiivses võtmes, samas kui konstruktiivse kanaliseerimise tulemuseks oleksid erinevad domineerimismudelid. Seega võib kohalike hirmude olemasolu viidata mitmele mudelile ning oluline on selgitada hirmude personaalse konstrueerimise mehhanisme.

4. Domineerimismudel

Võib esineda nii kohaliku võimu domineerimine kui ka kodanikeühiskonna domineerimine KOV-i üle. Eesti oludes on tõenäolisem siiski esimene variant. KOV-i üleolek tähendab kodanikeühiskonna tegevuse kontrollitust ja rakendatust kohaliku arengu teenistusse sellisel viisil nagu avalik võim peab asjakohaseks. Ehkki kodanikeühiskonna ressursid on teatud määral rakendatud, jääb kohalik ideepotentsiaal alarakendatuks ning kohaliku arengu vähese mõjutamise suutlikkus võib põhjustada poliitilise võimuga väheseotud aktiivsete inimeste lahkumist.

Kodanikeühiskonna domineerimine tähendaks potentsiaalselt kohaliku võimu prestiižile tuginemise võimalike mõjude alakasutatust, samuti segmenteeritud ühenduste puhul vähest tegevuse latentsust.

5. Marginaalsusmudel

Tähendab algatuse puudumist kohalikul tasandil ning kohaliku võimu vähesele toimimisele sidususe mõttes, viidates väärtuste ja kogukondade instrumentaalsele isikukesksusele. See viitab ka teatud määral isegi vastandusmudelitest väiksemale võimalusele haarata sidusressursse kohaliku arengu teenistusse. Samas võib marginaalsusmudelile viitavate suhtumiste taga olla ka senine vähene oskus sidusressursside kasutamisel ja sellest tulenev apaatia. Taolisel juhtumil võib konfliktide puudumine sidusressursside oskusliku aktualiseerimise korral olla ka võimalus (seda juhul kui on olemas aktualiseerimissuutlikkus)

Demokraatia tõhusa toimimise seisukohalt on kasulik kui avaliku võimu ja ühenduste suhteid iseloomustaks partnerlusmudel.

II EMPIIRILINE OSA

Analüüsi osa seostab intervjuudega kogutud teabe eelnenud teoreetilise käsitlusega. Selle kohaselt on kodanikealgatuslikel ühendustel ja kohalikul võimul sotsiaalse kapitali loomises täita omad rollid. Kui kodanikeühendused on selles olulisimaks lüliks, siis KOV-il on teooria kohaselt pigem neid toetav ülesanne.

Kogukonnana analüüsib töö Tallinna linnaosa Piritat ning sealset sotsiaalse kapitali loomet või hoidmist paikkonnaseltside ja kohaliku võimu suutlikkuse võtmes.

Töö uurimisprobleemiks on: Missugune on kodanikealgatuslike paikkonnaühenduste ja kohaliku võimu roll sotsiaalse kapitali loomisel Pirital.

Uurimisprobleemi analüüsin järgneva nelja küsimuse kaudu:

1. Missugune on kodanikeühenduste suutlikkus luua sotsiaalset kapitali?

+2. Kuidas kohalik võim suudab ühendusi kogukonna loomisel/taastootmisel toetada?

+3. Kui palju deklareerivad kodanikeühendused ja kohalik võim omavahelist usaldust ja kuidas paistab see praktilises tegevuses?

+4. Milline on seltside ja kohaliku võimu vaheline suhetemudel?

Vormindatud: Täpp- ja numberloendid

3. Kodanikuaktiivsuse hetkeseis Pirital

Pirita linnaosas tegutseb kolm kodanikealgatuslikku piirkonna arendamisele suunatud nn. paikkonnaseltsi- Merivälja Selts, Lillepi Pargi Selts, Pirita Selts. Kõik nad on alguse saanud vastuseisust teatud probleemile, peamiselt vastupanust kinnisvaraarendjate plaanidele ning eesmärgiga säilitada rohelist elukeskkonda. Tekkinud sidemete toel on võetud eesmärgiks seltsi liikmete ning tegevuste ringi laiendada.

Lisaks nimetatud kolmele seltsile tegutseb Pirital veel mitmeid teisi ka omal moel võrgustumist soodustavaid ühendusi:: Caritas, Pirita Palliklubi, Sõudeklubi, bridžiklubi, mitmed purjetamisega seotud ühendused. Vaba Aja Keskustes kooskäivad ringid jms. Antud töösse ei ole nad kaasatud, kuna võrreldes paikkonnaseltsidega on neil eeldatavasti väiksem missioonitunne kogukonna arendamiseks ning suurem sõltuvus kohalikust võimust. Kindlasti oleks nende hõlmamine valimisse andud parema ülevaate linnaosa võrgustikest, kuid töö rõhuasetuse ja ressursside piiratuse tõttu on vaatluse all tõenäolisemalt sildavat ja ühendavat kapitali loovad ühendused ehk siis kolm Pirital tegutsevat paikkonnaseltsi.

3.1 Linnaosas tegutsevad paikkonnaseltsid

Pirita Selts asutati 15. märtsil 2005. a. Praegust seltsi peetakse esimese Pirita Seltsi ehk Pirita Kaunistamise Seltsi järglaseks (tegutstes alates 1925.aastast kuni 1940 a. seltside keelustamiseni).

Pirita seltsi kuulub 29 inimest, kellest 10 tegutsevad aktiivsemalt, ülejäänud osalevad üldüritustel (loengud, väljasõidud jms). Esialgu koondusid seltsi Tallinna Olümpia Purjespordikeskuse (TOP) detailplaneeringu vastu võitlevad inimesed ehk siis Pirita jõe TOP-i- poolse kalda elanikud. Kuid lühikese tegevuse jooksul on liikmeskond muutunud esinduslikumaks, hõlmates ka mujal (peamiselt) Pirita keskuses elavaid inimesi. Seltsis on erineva vanusega inimesi, kes hoolivad oma kodukohast. Uute liikmete värbamisega otseselt ei tegeleta, küll antakse alati enne igat suuremat üritust sellest linnaosalehes teada ning kõik huvilised on oodatud. Samuti on seltsil olemas kodulehekül, kus huvitatud leiavad teavet seltsi kohta ning saavad avaldada soovi liituda. Oodatud on kõik, kes Piritast hoolivad ja seltsi tegevuses osaleda soovivad.

Pirita Seltsi eesmärkideks on Pirita säilitamine ajaloolist ja looduslik-territoriaalset identiteeti omava linnaosana; Pirita aedlinliku elukeskkonna säilitamine ja edendamine; Pirita kui Tallinna puhkepiirkonna säilitamine ja arendamine; koostöö Pirita LOV-iga linnaosa elulisi huvisid ja arengut puudutavates küsimustes; teabe hankimine, süstematiseerimine ja levitamine Pirita ajaloo, traditsioonide ning arengu kohta; Pirita elanike eneseteadvuse ja ühistunde kujundamine ja selle propageerimine, teadlikkuse ja aktiivsuse tõstmine organiseeritud ühistegevuse kaudu; vaba aja ürituste korraldamine (loengud, seminarid, väitlused jne); heakorra ja turvalisuse küsimuste lahendamisele kaasa aitamine.

Merivälja Aedlinna Selts asutati 9. veebruaril 2000. a., jätkamaks 1932.a. loodud Merivälja Aedlinna Heakorra Seltsi ning selle õigusjärglase, 1992.a. loodud Merivälja Majaomanike Seltsi traditsioone.

Seltsi kuulub 30 inimest, neist u 10 tegutsevad aktiivsemalt, teised võtavad osa ülditustest (ühised probleemide arutelud, Merivälja Päevad, heakorralgud jms). 5-aastane pidev tegevus on seltsi liikmete ringi laiendanud, kuid peamiselt kuuluvad sinna piirkonna kauaaegsetest elanikest pensionärid. Eestvedajad loodavad, et ka piirkonda kolinud uued elanikud, on järjest enam huvitatud seltsi tegevuses osalemisest. Ka Merivälja Selts uute liikmete värbamisega otseselt ei tegele. Seltsi tegevusest antakse teada linnaosaalehe vahendusel ning huvitatud on alati oodatud liituma.

Seltsi tegevus on suunatud aedlinliku, keskkonnasõbraliku ning kaaskodanikest lugupidava eluviisi järgimisele ja propageerimisele; seltsi liikmete ühiste seisukohtade esindamisele ja kaitsmisele. Samuti avaldatakse arvamust ja tehakse ettepanekuid piirkonna elanike majanduslikke ja kultuurilisi huvisid puudutavates küsimustes; juhitakse nii vastutavate üksikisikute kui ka kompetentsete instantside tähelepanu vajakajäämistele ning nõutakse piirkonna elukondlike vajaduste arvestamist heakorra-, turvalisuse-, hariduse- ja kultuurialal, transpordi - ja elukondlikus teeninduses, kommunikatsioonide rajamisel ning infrastruktuuri kujundamisel. Selts organiseerib ka kultuuriüritusi, taotleb selleks vastavate organisatsioonide abi ning teeb koostööd naaber asumite analoogiliste organisatsioonidega

On tegeletud ka kodanikeühiskonna arendamisega laiemalt. Nimelt on selts eestvedanud projekti "Beregovoje Kultuuri ja Arenduskeskuse rajamine Krimmis, Ukrainas" (2004-2005). Projekti eesmärgiks oli kodanikeühiskonna arendamine ja sotsiaalse ning majandusliku motivatsiooni teke Krimmi elanikkonna seas.

Eesmärkide saavutamiseks kasutab Merivälja selts piirkonnast valitud kõigi võimutasandite saadikute abi, erakondade, liikumiste, üksikisikute ning piirkonna ettevõtete toetust.

Lillepi Pargi Selts asutati 2003. a. vastupanuks detailplaneeringule, mille järgi oleks Lillepi Pargist saanud suletud golfiplats. Organiseeritud huviga on suudetud tänaseks jõuda nii kaugele, et park jääb avatuks ka peale golfiväljaku rajamist.

Seltsis on 23 liiget, neist aktiivseid 5. Liikmetering on asutamisest saadik olnud suhteliselt muutumatu. Sinna kuuluvad Maarjamäel pargi läheduses elavad inimesed. Selts käib enamasti koos siis, kui Lillepi Pargi kohta on LOV-is midagi arutlusel, sel juhul koondatakse aktuaalse teema kohta ühisarvamus.

Seltsi tegevus on seni olnud otseselt seotud Lillepi Pargiga- osaletakse parki puudutavate teemade aruteludel linnaosavalitsuses ja tehakse pargis heakorratöid. Kuid nüüdseks on tegevussuundi laiendatud ning Lillepi pargi hoidmise kõrvale on seatud ka Maarjamäe, Kose ja Varsaallika piirkondade inimestes ühistunde loomine vabaaja ürituste korraldamise (loengud, seminarid, väitlused jms.) läbi; Pirita säilitamine ajaloolist ja looduslik- territoriaalset identiteeti omava linnaosana; Maarjamäe, Kose ja Varsaallika asumite arendamine Pirita linnaosa üldise arengu raames ning kaasaitamine heakorra ja turvalisuse küsimuste lahendamisele.

3.2 Osavõtt valimistest

Putnami järgi viitab valimistel osalemise tase mingil määral sotsiaalse kapitali olemasolule või selle puudumisele piirkonnas. Seda vaatamata selle, et hääletamine ei nõua koostööd ja suhtlemist teistega, seda saab ja peab tegema üksinda. Siiski väidab Putnam, et valimistel osalejad on enamasti rohkem huvitatud avaliku elu küsimustest, mis on oluline eeltingimus osalemiseks kodanikualgatuslikes liikumistes või ühendustes. Valimaskäijad on enam kaastatud altruistlikesse tegevustesse ja on valmis koostööks kogukonna arendamise nimel. Vähenev osalus on kõige ilmsem sümptom inimeste eemaldumisest kogukonnast. Eeltoodud põhjustel haakub valmistel osalemine teatud mõttes sotsiaalse kapitaliga. (Putnam 2000: 30- 35)

Kui vaadata kohalike omavalitsuste valimistest osavõttu Pirita linnaosas, võib tõdeda, et 1996, 1999 ja 2002. a. valimistel oli tõusev osalustendents, kuid 2005. a. langes see näitaja oluliselt. Et samal määral langes ka Tallinna keskmine osalus, ei pruugi vähesema huvi taga olla vaid probleemid linnaosas, kuid kahtlemata on ka neil languses oma osa.

Kogukonna sidususe ja valmiste kõrge osalusprotsendi vahelise positiivse seose kehtimisel näib vähenenud osalus (eeldades, et vähemat huvi on mõjutanud ka kogukondlikud teemad) Pirita puhul kummaline, kuna kaks paikkonnasetsi on loodud just 2002 ja 2005 . a. valimiste vahepealsel ajal. Taolised ühendused kui sotsiaalse kapitali loomisel kesksed toimijad peaksid kogukonda sidestama, mille tulemusena peaks suurenema ka huvi ühiskondlike probleemide vastu. Kas madal osalus näitab seltside vähest suutlikkust kogukonna ühendamisel? Sellele küsimusele peaks andma vastuse järgnev analüüs.

Tabel 1. Kohalike omavalitsuste valimistest osavõtt

Aasta	Eesti keskmine	Tallinna keskmine	Pirita
2005	47,4%	44,4%	55,8%
2002	52,2%	53,6%	64,9%
1999	49,2%	49,4%	61,9%
1996	52,5%	52,2%	56,8%

Allikas: <http://www.vvk.ee/>

4. Meetodi valik ja valimi moodustamine

Meetodi valikul lähtusin asjaolust, et kodanikualgatus on senini avalikkuses suhteliselt vähe käsitletud ja seetõttu ei pruugi vastajatel sellest olla läbimõeldud seisukohti ja arusaamu. Sobiv uurimismeetod pidi vastajal võimaldama vabalt mõtteid formuleerida, kuid samas oli ka oluline, et intervjuusid läbi viies oleks olemas kindel raamistik, millele toetuda ning et kogutud teave oleks hiljem ka võrreldav. Neist kaalutlustest lähtuvalt toetub töö analüüsi osa poolstandardiseerimata intervjuudele. Esitatud küsimused puudutasid linnaosa üldisi arengutegureid, kodanikualgatuse olulisust kogukonnas, selle võimalust mõjutada linnaosa arengut, seniseid positiivseid ja negatiivseid koostöökogemusi, koostöö ulatust, usaldust, ühenduste liikmete arvu jms. Küsimustikud on toodud lisas 1.

Enamik intervjuusid on läbiviidud üksikintervjuudena, üks seltsieestvedajate intervjuu ka rühmaintervjuuna, kus osales korraga kolm liiget. Intervjueeritavate kättesaadavusest ja muu töö koormusest tulenevalt on intervjuud läbiviidud mais 2005. a. (5 ametnikku ja 4 eestvedajat) ja

märtsis 2006. a. (3 ametnikku ja 2 eestvedajat). Kuigi intervjuud on tehtud pea aastase vahega, olulisi erinevusi probleemide tõstatuses ei esinenud.

Valim on moodustatud mittetöenäosusliku eesmärgistatud valimi põhimõttel, kus küsitletavad on lähtuvalt tööeesmärgist valitud sihiteadlikult. Valim hõlmab Pirita paikkonnaühenduste- Pirita Seltsi, Merivälja Aedlinna Seltsi, ja Lillepi Pargi Seltsi (kokku 6 inimest)- eestvedajaid ja linnaosavalitsuse ametnikke (8 inimest). Linnaosa halduskogu jäi kõrvale oma nõrgema praktilise rolli tõttu kohaliku võimu igapäevasel teostamisel (eriti seoses lühemast volitusteajast tuleneva koosseisu kiirema muutumisega: ka antud töö koostamise ajal vahetus halduskogu kohalike valimiste järel), samuti töö mahtu ja valimi tasakaalustamist arvestades.

Arvestades uurimistöö mahtu ja rõhuasetust, jäävad vaatluse alt välja ka linnaosas tegutsevad ja omal moel võrgustumist soodustavad kohaliku võimu loodud (ja eeldatavasti temast sõltuvad) ning muud, vaba aja sisustamisele keskenduvad ühendused. Võrreldes paikkonnaseltsidega on neil eeldatavasti väiksem missioonitunne kogukonna arendamiseks ning suurem sõltuvus kohalikest võimust.

5. Analüüsikava

Tabel näitab, kuidas lähtuvalt probleempüstitusest ja uurimisküsimustest, on seotud teoreetiline raamistik ja intervjuudega kogutud empiiriline materjal. Tabel on uurimisküsimuste kaupa jagatud neljaks väljaks. Uurimisküsimuste tulbale järgnevad iga küsimusega haakuvad intervjuuküsimused, nende seos teooriaga (ka see, mis tähendusest konkreetne intervjuuküsimus teatud teemas omab) ning viimases tulbas on toodud, milline võiks teooria kohaselt olla vastus uurimisküsimusele. Eestvedajatele esitatud küsimusi märgistab „S“, number selle järgi viitab konkreetsele küsimusele (küsimustikud on toodud lisas 1), ametnike küsimusi märgistab „A“.

Uurimisküsimus	Vastavad intervjuuküsimused	Seos teooriaga	Mida vastus teooria kohaselt võiks öelda?
Missugune on paikkonnähenduste suutlikkus luua sotsiaalset kapitali?	<p>S1: Millal selts loodi ja mis on selle tegevuse eesmärgid? Kas need on aja jooksul muutunud?</p> <p>S2: Millisena näete seltsi rolli linnaosas? Kas ja kuidas saab selts linnaosas elu paremaks muuta?</p> <p>S7: Kui oluliseks peate koostööd teiste linnaosas tegutsevate seltsidega ja teiste piirkondade sarnaste ühendustega?</p> <p>S8: Kui palju on seltsis liikmeid? Milline on liikmetering?</p> <p>S9: Kuidas kaasate liikmeid tegevusse? Kuidas motiveerite neid?</p> <p>S10: Kui oluliseks peate uute liikmete kaasamist?</p> <p>S12: Kas usaldate liikmeid?</p> <p>S13: Kas usaldate teisi ühendusi?</p>	<p>S1 ja S2 Näitavad, kas paikkonna seltside eripära- sidususe loomine- leiab eesmärkides ja eestvedajate nägemuses seltsi rollist kinnitust.</p> <p>S7: Näitab, kas seltsidel on sidemeid omavahel ja ühendustega väljaspool kogukonda. Sõnaga, kas võrgustikku on kaasatud ka kogukonnaväliseid ressursse.</p> <p>S8, S9 ja S10: Näitavad võrgustiku ulatust, selle laiendamist/hoidmist ja viitavad ka loodava sotsiaalse kapitali tüübile.</p> <p>S12 ja S13: Näitavad usaldust seltside sees ja teiste ühenduste vastu (usaldus kui koostööd soodustav tegur)</p>	<p>S1, S2: Piirkondades, kus tegutsevad paikkonna organisatsioonid, on elanike suutlikkus KOV-iga koostööd teha tõhusam. See tagab et vastuvõetud otsused on vastavuses elanike tahte ja soovidega (Putnam 2000: 347).</p> <p>S7: Sidemed väljaspoole kogukonda tähendavad rohkemat sildavat kapitali, samuti muudavad taolised kontaktid võrgustiku terviklikumaks, ja ulatuslikumaks, mis tähendab, et enama sotsiaalse kapitali teke. (Kogukonna arenguks on vajalik kõigi kolme sotsiaalse kapitali tüübi olemasolu, aga ülekaalus peavad olema sildavad ja ühendavad suhted (Halpren 2005:19))</p> <p>S8, S9, S10: Kodanikutegevuse võrgustikud on normide kõrval Putnami järgi peamiseks sotsiaalse kapitali allikaks. Mida ulatuslikumad</p>

			<p>ja mitmekülgsemad need on, seda enam sotsiaalset kapitali luuakse (mitmekülgsus soosib sildavat tüüpi kapitali teket).</p> <p>S12, S13: Usaldus on oluline eeldus koostööks seltsi sees ja teiste ühendustega, mida kõrgem see on, seda tõhusam koostöö ühiste eesmärkide saavutamiseks. Positiivsete kogemuste kogunedes, usaldus süveneb ja võib edasi kanduda teise isiku sõpradele, tuttavatele-usaldatakse neid, keda teine usaldab. Samm edasi on usalduse kandumine kõigile ühiskonna liikmetele- tekib üldistatud usaldus (Kalev 2002: 65).</p>
<p>Kuidas kohalik võim suudab ühendusi kogukonna sidususe loomisel/taastootmisel toetada?</p>	<p>A3: Kas kodanikualgatus on Teie meelest linnaosas vajalik? A4: Kuivõrd olete teadlik linnaosas tegutsevatest seltsidest? A5: Milline võib olla kodanikualgatuslike seltside roll piirkonna arendamisel? S4: Kuidas hindate koostööd LOV-iga?</p>	<p>A3, A4, A5: Ametnike üldine suhtumine kodanikualgatusse, kas tajuvad seda arenguresursina. Vajalik eeldus, et seltse toetataks, kaasataks. S4: Näitab, kuidas paistab LOV suhtumine seltside vaatevinklist, võib aidata näha reaalsel olukorda LOV deklaratiivse huvi taga. (kui see selliseks osutub). Samuti, kas ja millises ulatuses on ühendustel sidmeid kohaliku võimuga.</p>	<p>A3, A4, A5: Kaasamine on peamine tegur, mis läbi kohalik võim sotsiaalse kapitali loomet kogukonnas saab toetada. Kaasamine on paikkonnaseltside eesmärkide elluviimiseks oluline, see tagab nende elujõulisuse. S4: Sidemed kohaliku võimuga tähendavad ühendavate kontaktide olemasolu võrgustikus.</p>
<p>Kui palju deklareerivad paikkonnaühendused ja kohalik võim omavahelist usaldust ja kuidas paistab see praktilises tegevuses?</p>	<p>A3: Kas kodanikualgatus on Teie arvates linnaosas vajalik? A4: Kuivõrd olete teadlik piirkonnas tegutsevatest seltsidest? A5: Milline võib olla kodanikualgatuslike seltside roll piirkonna arendamisel? A6: Kuivõrd olete seltse kaasanud</p>	<p>A4, A5, A6, A7, S4, S5, S6: Näitavad ametnike ja seltside praktilist usaldust kodanikualgatusse. A3, A8, A9, S11-le vastates, võib esineda deklaratiivset usaldust. Eelnevate küsimustega saab teha kindlaks, kui palju esineb deklaratiivsust, ja kuidas paistab usaldus praktilises tegevuses.</p>	<p>A3- A7, A8, A9, S4- S6, S11: Usaldus on oluline eeldus koostööks, mida kõrgem see on, seda enam suudetakse koostööst tulenevat sünergiapotentsiaali kogukonna hüvanguks ära kasutada. Deklaratiivse ja tegeliku usalduse suur erinevus tähendab probleeme- ametnikud ei taju, et nende ühenduste</p>

	<p>otsuste kujundamise protsessi? A7: Kui ei ole kaasanud, siis mis võiksid olla selle põhjused? A8: Kas usaldate kohalikke seltsi? A9: Kas usaldate linnaosa elu aktiivselt osalevaid inimesi? S4: Kuidas hindate koostööd LOV-iga? S5: Kas olete suutnud LOV-i otsuseid mõjutada? S6: Kui ei ole suutnud, mis võiksid olla selle peamised põhjused? S11: Kas usaldate LOV ametnikke?</p>	<p>A8 ja A9: Kas ametnike usaldus seltside ja üksikute aktiivsete elanike suhtes erineb? Kas probleemid mõlema puhul saransed, üldisemad kodanikualgatuslikud küsimused, või seotud konkreetselt seltsidega.</p>	<p>suunaline tegevus ei lähtu ettekujutatavast usaldusest, ning võib seeläbi osutada hoopiski koostööd pärssivaks teguriks. Deklaratiivsus ei ole sotsiaalse kapitali loomel hea ka seltside puhul. Ühine tegevus, mis läbi kogukonda sidustatakse, saab toimuda toetudes reaalsele usaldusele.</p>
<p>Milline on kohaliku võimu ja paikkonnaühenduste vaheline suhetemudel?</p>	<p>A4: Kuivõrd olete teadlik linnaosas tegutsevatest seltsidest? A5: Milline võib olla kodanikualgatuslike seltside roll linnaosa arendamisel? A6: Kuivõrd olete seltsi kaasanud otsuste kujundamise protsessi? A7: Kui ei ole kaasanud, siis mis võiksid olla selle peamised põhjused? S4: Kuidas hindate koostööd LOV-iga? S5: Kas olete suutnud LOV otsuseid mõjutada? Kui jah, siis kuidas, kui ei, siis mis võiksid olla selle peamised põhjused?</p>	<p>A4, A5: Kas ametnikud tajuvad seltside kaasamise vajalikkust, näevad neis linnaosa arengusurssi. Kaasamine on peamine moodus, kuidas võim saab sotsiaalse kapitali loomises osaleda. A6, A7: Näitab reaalsel koostööd seltsidega. Kuidas ametnikud seda hindavad, mida peavad probleemideks. S4, S5: seltside nägemus koostööst LOV-ga. Senised kogemused nende nägemuses.</p>	<p>Kodanikualgatuslike ühenduse ja kohaliku võimu koostöö sünergiapotentsiaali suudetakse kõige paremini kogukonna arengu hüvanguks rakendada partnerlusmudeli puhul, mis eeldab mõlemapoolset koostöö tahet ja usaldust. Teised mudelid ei ole kogukonna arengu seisukohalt optimaalsed. Vastandus- ja domineerimismudelitele viitavad jooned võivad olla eelduseks partnerlusmudelini jõudmisel.</p>

Märkus: Küsimust S4 võib tõlgendada nii deklaratiivset kui praktilist usaldust puudutavana, kuid kuna intervjuudes vastati sellele enam praktilisi probleeme puudutades, on ta tabelis liigutatud praktilise usalduse kohta käivaks.

Analüüsitabeli selline ülesehitus tuleneb intervjuude iseloomust ja ka sellest, et uurimiseesmärgid ja probleemipüstitus aja jooksul muutusid, aga kuna osa intervjuusid oli selleks ajaks tehtud, ei hakatud küsimusi enam muutama.

6. Seltside suutlikkus luua sotsiaalset kapitali

6.1 Seltside eestvedajate nägemus seltside rollist linnaosas

Eestvedaja AP: „Seltsi roll on tõstatada linnaosavalitsuse püstitatud eesmärkide elluviimist takistavaid probleeme, samuti rääkida kaasa asumi elanikke puudutavate arengüküsimuste lahendamisel. Tõstatades linnaosavalitsuse ees asumi elanikke häirivaid probleeme, saab selts oma liikmete kompetentsi kaasates aidata kaasa võimalike lahenduste leidmisel ja nii saavad probleemidele tulla elanike soovidele vastavamad lahendused /.../“

Eestvedaja LN: „/.../ Samas saab ka vastu seista rumalatele otsustele, kaasates aruteludesse elanikke. Selts on rohkem kursis kohaliku eluga ja oskab linnaosavalitsusele selle kohapealt vajalikku infot anda /.../„

Eestvedaja MP: „Lisaks probleemide püstitamisele on seltsil roll ka linnaosa elanike ühendajana ja nende identiteedi tunde suurendajana, et nad tunneksid oma kodukohaga teatud sidusust /.../“

Eelnevad intervjuulõigud võtavad üldistavalt kokku eestvedajate nägemuse kodanikualgatuse rollist linnaosas. Selle olulisust linnaosa arengus tajutakse peamiselt probleemide tõstatajana ja elanike sidustajana ning seatud on ka sellesuunalised eesmärgid. Näiteks on kõigi kolme seltsi üheks tegevussuunaks Pirita elanike eneseteadvuse ja ühistunde kujundamine ning propageerimine, teadlikkuse ja aktiivsuse tõstmine organiseeritud ühistegevuse kaudu. Eelnev näitab, et paikkonnaseltsid on loodud missiooniga linnaosa arendada, seda eelkõige koostöös kohaliku võimuga kogukonda puudutavate probleemide lahendamisel ning kogukonna sidustamisel. Ehk neil on olemas eeldused sidususe loomiseks kogukonnas.

Seltside tajumine linnaosa probleemide tõstatajatena ning kaasarääkijana otsuste kujundamise protsessis seob ühendusi kohaliku võimuga ehk toob võrgustikku ühendava iseloomuga sidemed. Eestvedajate teadvustamine seltsist kui kogukonna sidustajast, peaks andma eesmärgi kaasata võimalikult suurt hulka kogukonnast.

6.2 Seltside loodavate võrgustike ulatus

Võrgustike ulatus. 11500 elaniku kohta on Pirital 3 piirkonna arendamise missiooniga paikkonnaseltsi (lisaks ka mitmed vabaajasisustamisega tegelevaid organisatsioone, mis omal moel soodustava ka võrgustumist, kuid, mida töö, arvestades tõhuasetust ja mahtu, ei analüüsi).

Paikkonnaseltside arvukust võib pidada piisavaks, pea igas linnaosa asumis (v.a Mähe) tegutseb sellise suunitlusega selts. Probleemiks võib aga pidada seltside suhteliselt väikest liikmeskonda- vaid u 30 inimest igas seltsis. Kuid piirkonna elanike arvu vaadates (u. 11 500 in.) hõlmab seltside loodav võrgustik praegu vaid väga väikest hulka kogukonnast. Mis tähendab, et teooria osas käsitletud ühenduste positiivsest sissepoole suunatud mõjust saavad osa vaid vähesed piirkonna elanikud. Seega võib öelda, et sidustatuse loomise ja hoidmise seisukohalt olulised elanikke ühendavad võrgustikud on praegu väga piiratud.

Üheks oluliseks probleemiks, miks kujunenud võrgustikud hõlmavad väikest osa kogukonnast, võib pidada teadliku kaasamise puudumist.

Eestvedaja MP: „See asi [kaasamine]ei toimigi kahjuks. Osalevad need, kes ise huvi tunnevad, enamasti need, keda mõned seltsiga seotud teemad on huvitanud või isiklikult puudutanud, näiteks TOP-i planeering. See tõi inimesed ühise eesmärgi nimel kokku ning siis ühinenud inimesed on jäänud seltsis tegevaks tänaseni. Mõned uued, kes on seltsist lehest lugenud või praegustelt liikmetelt meist kuulnud, on ka liitunud. Aga teadlikult me liikmete motiveerimise ja uute kaasamisega ei tegele.“

Tegevusetust kaasamise vallas põhjendati eestvedajate vähese seltsile jääva ajaga põhitöö kõrvalt.

Eestvedaja LP: „Ajapuudusel, kõigil on ju ka oma põhitöö, pole jõudnud vabariiklikule tasandile, kuigi on kutsutud, ning samuti on see teinud raskeks ka seltsi üldisema arendamise, näiteks just selles samas kaasamise valdkonnas.“

Kuid liikmeteringi laiendamise vajalikkusest ollakse siiski teadlikud.

Eestvedaja LN: „Uute liikmete kaasamine on äärmiselt oluline, sest seltsi ideed kannavad ikka sama asumi elanikud. Ja mida rohkem meid on, seda enam meid kuulda võetakse /.../“

Vastajate hinnangul on seltside 79st liikmest aktiivselt tegevaid kokku 25, ülejäänud osalevad seltsi ühisüritustel- loengutel, väljasõitudel, heakorratöödel jt. seltside korraldatavates ettevõtmistes. Almond ja Verba (1966) ja Godwin (1992, viidatud läbi Selle ja Wollebaek 2000) on tõestanud, et ühendustel on positiivne mõju ka passiivsetele liikmetele. Kuid aktiivsete liikmete sotsiaalne kapital on siiski suurem. Sõnaga, kuigi ühenduste liikmetest enamik on pigem nõrgalt seotud, on nemadki ühendustest positiivselt mõjutatud ning panustavad sotsiaalse kapitali loomesse.

Eestvedaja ET: *„Paraku püsib seltside tegevus entusiastide najal, kellelt oodatakse kõikide probleemide lahendamist. /.../“*

Tõenäoline on seltside liikmeskonna suurenemine tegevuse laienemisel ka väljapool detailplaneeringutega seonduvat (eriti just Pirita ja Lillepi Pargi Seltside puhul). Selleks, et seltsid ei kaoks koos neid loonud tingimustega (eelnimetatud seltside puhul selgelt probleemid ehitustegevusega), on oluline, et vastupanust tõuke saanud kodanikualgatus suudaks realiseerida ka muid endale püstitatud eesmärgid (nt ajaloo uurimine, loengute, väljasõitude korraldamine jms), mis tooks juurde uusi huvitatuid ning muudaks seeläbi ka võrgustikud ulatuslikumaks.

Kuna seltside ja LOV-i senine koostöö on olnud minimaalne ja pigem negatiivse varjundiga, siis ametnikud seltsidest lähtuvatesse võrgustikesse ei kuulu. Deklaratiivselt on selleks neil huvi selleks olemas, kuid seniseid võimalusi võrgustikku lülitada kasutatud ei ole. Näitena võib tuua 2006. a. veebruaris toimunud seltside arhitektuurialase ühisürituse, kuhu olid kutsutud ka ametnikud, kellest ükski aga kutsele ei reageerinud. Seda vaatamata sellele, et 8st küsitletust ametnikust mainisid 5, et seltside ja LOV-i koostöö on oluline ning seeläbi on võimalik elu Pirital paremaks muuta.

Ametnik JV: *„Koostööd peab kodanikerühmadega muidugi tegema. Nemad teavad paremini, mida oleks vaja ning mõjutavad ka meie [ametnike] probleemide tajumist. Kuid seni on kokkupuuted olnud vaid detailplaneeringute vallas, kuid needki suhteliselt põgusad“*

Ametnike intervjuust selgus, et osadel neist on kontakte piirkonna elanikega:

Ametnik MM: „Paljud LOV-i ametnikud on ka ise Pirita elanikud ja seetõttu teadlikud, mis siin tegelikult toimub. Paljud suhtlevad otseselt elanikega ja saavad sealtkaudu teada, mille üle kurdetakse ja sellepärast ei peagi elanikud tihti ametlikult oma murega LOV-i poole pöörduma /.../“

Suhtlus üksikindiviidide ja ametnike kui piirkonna elanike vahel on pigem informaaalse iseloomuga ja seetõttu suudab see kogukonna sidestamise loomesse panustada vähem kui formaalsemad kontaktid ühenduste ja ametnike vahel. Kuid informaaalsed sidemed ei arenda inimesi sedavõrd, kui osalemine kodanikualgatuslikes ühenduses, mis annab liikmetele koostööoskusi, suurendab solidaarsustunnet ja huvitatust avalikest teemadest ning õpetab tundma ja võtma vastust ühiste huvide eest. (Putnam 1993: 171)

Küll on omavahelised sidemed piirkonna kolmel paikkonnaseltsil, mis läbi saab võimalikuks linnaosa asumite väikeste võrgustike kattumine. Seeläbi ei suurene otseselt võrgustike ulatus, kuid paraneb selle kvaliteet. Ühendatud võrgustik annab seltside ettepanekutele kaalukust, parandab omavahelist koostööd ja edendab loodetavasti suhteid kohaliku võimuga.

Eestvedaja MP: „Asutasime Pirita Seltside Koostöökoja 2005.a. oktoobris, et mõjutada kodanikualgatuse korras linnaosavalitsuse tööd. 11.02 korraldasime arhitektuurialase ekskursiooni ja ümarlaua, tulemas on ajalooengud, toetame Pirita ajaloorahvatut kirjutamist, kavas on sidemete otsimine Naantaliga jne Koostöökoja tegevust toetab Balti Ameerika Fond. /.../“

Sidemed teiste linnaosade piirkonna ja üleriigiliste sarnaste ühendustega loovad sillad kogukonnast väljapoole ning seeläbi on võimalik mõlemasuunaline teabe, oskuste ning kogemuste vahetus.

Eestvedaja LP: „ /.../ koostöö meiega sarnaste ühendustega on väga oluline. Seeläbi saame vahetada kogemusi, teadmisi jms, mis kergendab seltsi vedamist /.../“

Eestvedaja MP: /.../ Oleme kursis ka Nõmme Tee Seltsi tegemistega. Nendega ajame koos Tallinna rahvuspargi ideed. Ning ka tulevikus plaanime teiste sarnaste seltsidega kindlasti koostööd teha, eriti just teemadel, mis ei puuduta ainult Piritat. Ajapuudusel, kõigil on ka oma põhitöö, pole jõudnud vabariiklikule tasandile, kuigi on kutsutud /.../“

Võrgustike horisontaalsus Kuigi Putnami idee järgi on sotsiaalse kapitali loomisel vajalikud horisontaalsed võrgustikud, on ta isegi selle täielikus võimalikkuses kahelnud ja mõõnnud, et isegi *bowlingu* meeskondadel on kaptenid. Kuid siiski on kodanikualgatuslikud ühendused sotsiaalse kapitali loomiseks enamasti piisavalt horisontaalsed ja mida horisontaalsem on ühendus, seda enam suudab see sotsiaalset kapitali luua. (Putnam 1993: 175) Putnam ei käsitle suhteid avaliku võimuga, mis toob võrgustikku teatud vertikaalsuse, kuid siiski peab ta sidusa kogukonna puhul oluliseks elanike ja ametnike ühiste võrgustike ja väärtuste olemasolu. (ibid: 182- 183)

Paikkonnaseltsid, nagu kodanikualgatuslike ühenduste puhul eeldada võib, on maksimaalselt horisontaalse struktuuriga.

Eestvedaja LN: „*Seltsi veab juhatus, esimehe ülesandeks on peamiselt paberite ajamine jms bürookraatlik töö. Teistel aktiivselt osaleda soovivate liikmete vahel on valdkonnad ära jagatud. Nii et, keda huvitavad näiteks keskkonna probleemid saab tegeleda selle suunaga ja sellealast tegevust eestvedada, samamoodi on näiteks ka kultuuri-, arhitektuuri-, ajaloo-, sotsiaalvaldkondadega. Ja ma arvan, et see seob inimesi rohkem seltsiga ja samuti ei tekita tunnet, et juhatus on kõrge ja tähtis, vaid kõigil huvitatud liikmetel on võimalik samamoodi asjas sees olla /.../“*

Kuna senine koostöö kohaliku võimuga on olnud minimaalne, puuduvad võrgustikus olulise tähtsusega vertikaalsed liinid. Teatud vertikaalsus on olemas ka halduskoguga, aga kuna enamuse selle liikmeid on tegevad mõnes seltsis, võib eeldada, et omavahelistes suhetes toetutakse eelkõige informaalsetele kontaktidele, ja linnavalitsusega, kellega on tehtud mõnedes küsimustes koostööd. Kõige olulisemad oleksid siiski ühendavad sidemed linnaosavalitsusega, kuna eesmärkide saavutamisel tuleb seltsidel eelkõige lävida LOV-iga.

6.3 Võrgustike iseloom

Teoorias tuuakse (Halpern 2005, Putnam 2000) välja kolm erinevat sotsiaalse kapitali tüüpi- siduv, sildav ja ühendav. Kogukonna sidususe loomise ja hoidmise puhul on oluline kõigi kolme olemasolu, kuid mida kõrgem on sildava ja ühendava kapitali tase,

sesta sidusam on kogukond. (Halpern 2005: 19) Stolle uuringud on näidanud, et sotsiaalset sidusust loovad enam heterogeense liikmeskonnaga ühendused. (Stolle 1998, viidatud läbi Wollebaek ja Selle 2002: 40) Seega on oluline, et seltsidesse oleks kaasatud võimalikult palju erineva taustaga inimesi ning et seltsidel oleks vertikaalsuunalisi sidemeid.

Merivälja seltsi probleemiks võib pidada liiga homogeennset, peamiselt pensionäridest koosnevat liikmeskonda:

Eestvedaja KL: „*Praegu on kahjuks seltsis enamuses vanemad inimesed, kauaaegsed asumi elanikud. Nendel on aega asjadega tegeleda. Noorematel pole töö kõrvalt aega. Ja see on väga kurb. Kui ees on ainult pensionärid, on noorte liitmine ühendusega raske. Miks neil peaks olema huvi seltsi üritustel käia.. /.../“*

Teise kahe seltsi puhul homogeensuse probleemi ei ole.

Eestvedaja MP: „*Seltsis on erineva vanusega inimesi, samuti kõikvõimalike erinevate elualade esindajaid- õpetaja, mõned finantsala inimesed, arhitekte, kunstnik, politseinik, pensionäre jt. Ühendavaks lüliks nende vahel võib pidada hoolimist oma kodukohast ja tahet selle heaks midagi ise ära teha /.../*

Mida heterogeensem on ühendus, seda enam suudab ta sildavat kapitali luua. Seda tüüpi kapitali hulka suurendab ka koostöö paikkonnaseltside vahel, teiste piirkondade ja üleriigiliste samalaadsete ühendustega.

Kogukonna sidususe loomisel on sildava kõrval oluline ka ühendav kapital, mille hulk Pirital on madal, peamiselt vähesete kontaktide tõttu kohaliku võimuga. Ühendava kapitali alge on seltsidel olemas Tallinna linnavalitsusega, kellega on koostööd tehtud rahvuspargi idee väljatöötamisel ja ka ehitustegevuse valdkonnas. (näiteks osalesid linnavalitsuse ametnikud ja linnapea 11.02.2006 toimunud seltside ühisel arhitektuurialasel üritusel). Ühendava iseloomuga sidemeid on ka halduskoguga, kellega koostööd seltsid peavad seni paremini toiminuks. Kuid seltsidel oleks eesmärkide elluviimiseks kõige vajalikumad ühendava iseloomuga kontaktid Pirit linnaosavalitusega.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et paikkonna ühenduste suutlikkus luua sotsiaalset kapitali on madal. Selle peamiseks probleemiks võib pidada nende väikest liikmeskonda, vähest

kaasamisvõimet ning ka väheseid kontakte kohaliku võimuga. osaliselt võib eelnimetatud kitsaskohtade taga näha eestvedajate hõivatust põhitööga, mis jätab seltsi arendamiseks vabatahtlikuna vähe aega. Antud uuring ei käsitlenud inimeste üldiseid hoiakuid osalemisvalmiduseks, kuid seda on näiteks vaadeldud Faktumi uuring 2003. a., mille kohaselt on kodanikeühendustega vaadeldud aasta jooksul liitunud 15% elanikke ja on valmis ühinema 21%, mitte-eestlastest vaid 5%. Üldine madal osalemisvalmidus ühiskonnas on seltside tegevust raskendavaks teguriks, kuna see muudab haardeulatuse laiendamise oluliselt keerulisemaks.

7. Kuidas kohalik võim suudab ühendusi kogukonna loomisel/taastootmisel toetada?

7.1 Seltside tekke- ja tegevuskeskond

Pirita ja Lillepi Pargi seltsid on tekkinud tulenevalt probleemidest ehitustegevuse valdkonnas, millega on osaliselt seotud ka kohalik võim. See tähendab, et võim mitte ei ole toetanud kodanikualgatuslike ühenduste teket, vaid tema ükskõiksus elukeskkonna suhtes tekitab kodanike omaalgatuslikku protesti.

Eestvedaja ET: „*Seltsi loomise ajal oli linnaosa valitsuse poolt tugev vastuseis seltsi liikmete taotlusele loobuda Lillepi parki golfiväljaku rajamisest. Ka Tallinna rahvuspargi loomise ideesse, millega rahvuspargi üheks osaks kujuneks Lillepi park, on praegune linnaosa valitsus suhtunud leigelt /.../*

Eestvedaja MP: „*/... / Planeeringute puhul on ilmselt tegu arendajate huvide eelistamisega. Arvame, et materiaalsel põhjustel, seda ilmestab ka Pirita planeeringute osakonna juhataja asumine tasuvale tööle kinnisvarafirmasse “*

Seltside tegevust mõjutab ka eestvedajate, kogukonna hõivatus.

Eestvedaja KL: „*Praegu on kahjuks seltsis enamuses vanemad inimesed, kauaaegsed asumi elanikud. Nendel on aega asjadega tegeleda. Noorematel pole töö kõrvalt aega. Ja see on väga kurb. Kui ees on ainult pensionärid, on noorte liitmine ühendusega raske. Miks neil peaks olema huvi seltsi üritustel käia.. /.../“*

Samuti võib üldist tegevuskeskkonda mõjutavaks pidada eelmises peatükis toodud üldise madala osalemisvalmiduse, mis raskendab haardeulatuse laiendamist.

Tegevuskeskkonda mõjutava probleemina kerkis esile ka eliitide põimumine.

Eestvedaja LP: „*/.../ Ka linnaosavanem käitub samamoodi, kuigi enne võimule tulekut suhtus meie tegevusse siiski toetavalt. Linnamajanduse osakonna juhataja lahkus tööle kinnisvarafirmasse, mille mitteametliku esindajana Pirita LOV-s tegutses ta meie arvates viimased paar aastat.“*

Ülaltoodud tsitaat viitab võimuliidi põimumisele majanduseliidiga, mis läbi võim kaugeneb kodanikest. Võimule saamiseks kasutatakse osalt kodanikeühendusi, aga võimule saades pöördub tähelepanu majandustoimijatele. See aga tähendab ohtu kaotada järgmiseteks valimisteks legitiimsus. Eelnev näitab, et võimukandjate rollitunnetus ei ole paigas, ei tajuta hästi oma rolli kogukonna juhtidena ning see võib olla põhjuseks, miks

linnaosavalitsus on koostöö osas ebakindel (koostöö analüüsile keskendub pikemalt järgnev peatükk).

Kokkuvõttes ei saa paikkonnaseltside puhul täna rääkida eriti toetavast tegevuskeskkonnast. Seltside tõrjuvus põhineb ilmselt senistel negatiivsetel kogemustel, mis haakub poliitilise ja majandusliku võimu põimumisega, osalt ka keerukal tegevuskeskkonnal ja tunnetusel, et nende tegevus leiab vähest tuge.

7.2 LOV ametnike üldine suhtumine kodanikualgatusse

Linnaosavalitsuse ametnikega tehtud intervjuudest selgus, et linnaosa arendavaks teguriks peetakse eelkõige investeringuid ja füüsilist infrastruktuuri. Kui üldse, siis nimetati kodanikualgatus kui linnaosa arenguressursi kolmanda-neljandana (4 ametnikku). Levinud oli arvamus, et kodanikualgatuslikud ühendused on otseselt seotud investeringutega, mis läbi on võimalik seltside rahastamine, et nad saaksid vabaajajäätisi korraldada (nähti kui LOV-st sõltuvaid ühendusi)

Ametnik VR: „Linnaosa arenguseisukohalt on esmased investeringud-kodanikualgatus taandub lõpuks sellele. Oluline on, et korraldataks kodanikualgatuslike üritusi hariduse ja kultuuri vallas, praegu on neid veel väga vähe. Mida rohkem on linnaosavalitsusel raha, seda rohkem saame elanikele võimalusi pakkuda. Iseenesest on meil ju head võimalused olemas- rand, mets jms.“

Kodanikualgatus kui arenguressursi tõi esimeste tegurite seas ilma suunavate küsimusteta välja siiski vaid kaks ametnikku. Kuid neid, kes nägid seltside rolli laiemalt kui vaid kultuuri- ja spordiürituste korradajatena oli neli (nooremad inimesed, kuid ka üks üle 50.a. ametnik). Peeti oluliseks seltside rolli linnaosa probleemide väljaselgitamisel ja nende lahendamisele kaasa aitamises.

Ametnik JV: „Ka koostöö kodanikega on linnaosaarengus oluline- võtta kuulda LOV-i jõudvaid inimeste soove ja arvamusi. See mõjutab, kuidas meie [ametnikud] probleeme tajume. Elanike pöördumiste põhjal pannakse prioriteete, mis aitab kujundada elanike soovidele kohasemat poliitikat. Kodanikualgatus saab toimida mitut pidi, ühelt poolt antakse teada oma arvamustest, soovidest ja teisalt linnaosavalitsuse pidev suhtlus elanikega, kust kooruvad välja arvamused /.../“

Kaks ametnikku tajusid kodanikualgatuse rolli ka laiemalt, demokraatia edendajana ning tõesid, et teatud protsesside puhul suudab omaalgatus rohkem ära teha kui linnaosavalitsus.

Ametnik AV: „Kodanikualgatus on ühiskonna arengu seisukohalt mõnes mõttes väga oluline. Aga demokraatia on Eestis veel nii noor, et kodanikualgatus ole veel selline, nagu ta peaks olema. Põhiliseks probleemiks on tugevate kodanikerühmituste puudumine. Sama probleem on ka meil Pirital,“

Ametnik TP: „Teatud protsesside muutmiseks vaja kodanikualgatus. Ametnike juttu ei võeta igas valdkonnas tõsiselt ja et midagi seal muuta on just vajalik kodanike enda tahe probleemi lahendada! Kodanike tugevuses jõud! Üritan seda ka kolleegidele selgitada, et kodanike kaasamine on meie tegevuses lausa vältimatu. Ja kui meil linnaosas juba seltsid tegutsevad siis miks mitte nendega arvestada.“

Linnaosas tegutsevatest kodanikualgatuslikest seltsidest olid kõik vastanud teadlikud ja pidasid koostööd üldiselt oluliseks. Valitsev oli arvamus, et kodanikega suhtlemine on ametnike igapäevane töö, kuid organiseeritud huve on senini väga vähe olnud ja seetõttu pole need seni ka linnosa arengut mõjutanud. Pigem on olnud suund, et linnaosaametnikud pakuvad ideid välja ja küsivad arvamust asjast huvitatud kodanikelt.

Linnaosavalitsus peab elanike sidusust oluliseks, kuigi selle saavutamist koostöös seltsidega tõi intervjuus välja vaid üks ametnik. Samas võib sidususe loomise mõtet tajuda ametnike puhul, kes nägid seltse spordi- ja kultuuriürituste korraldajatena, mis aitavad kindlasti elanikes tekitada identiteeditunnet, samuti luua sidemeid teiste sama piirkonna elanikega.

Kohaliku võimu poolse sidususe loomise näitena võib tuua LOV algatusel loodud Pirita Palliklubi. Klubi loomisel seati üheks eesmärgiks ka Pirita elanike ühendamist (klubile kaasaelamise läbi). Samuti on LOV loonud elanikele kooskäimiseks vabaajakeskused Pirita kolmes asumis ning korraldanud identiteeditunde suurendamiseks koostöös kloostriga igaaastaseid Pirita päevi.

Mitmed ametnikud rõhutasid, et noortele tegevust pakuvad ühendused on oluliseks osaks kriminaalpreventsioonist. Samuti on kohalik võim olulise sammuna algatuse edendamiseks pikemas perspektiivis loonud õpilasvalitsuse, kellelt küsitakse arvamust

peamiselt noori puudutavate teemade puhul, kuid vahel ka linnaosa arengut üldisemates küsimustes.

Kokkuvõtvalt, ametnike suhtumist näib oluliselt mõjutavat tehnokraatlik instrumentaalne suhtumine. Kohalike ühendusi nähakse eelkõige vabaajäruituste korraldajatena, nii et nad ei kujuta(ks) endast olulisi konkurente linnaosa juhtimisel. Linnaosa arengu seisukohalt oluliste ideede väljapakujaks peetakse pigem iseennast. Küll aktsepteeritakse paikkonnaühenduste rolli Läänes, ent ei tajuta enda rolli seoses Pirita paikkonnaühenduste tänase nõrkusega ega mõtestata kohaliku võimu tegevusvõimalusi kodanikeühenduste toetamiseks selles valdkonnas.

7.3 Seltside kaasamine otsuste kujundamise protsessi

Põhiliseks vahendiks, kuidas kohalik võim saab seltse sotsiaalse kapitali loomisel ja hoidmisel toetada on kaasata neid otsuste kujundamise protsessi. Mida paremad on suhted kohaliku võimu ja ühenduste vahel, seda kõrgem saab olla usaldus ning tõhusam koostöö.

Praeguses olukorras on LOV-i peamine ülesanne tekkinud algkapitali arendamine ja see saab toimuda eelkõige just kaasamise läbi. Seega on kohalikul võimul hetkel võtmeroll sotsiaalse kapitali arendamisel Pirital- tekkinud on teatud algkapital ning selle edasine areng sõltub suuresti LOV-i toest. Kui seltsidel on võimalik seatud eesmärgid realiseerida (enamus neist sõltuvad koostööst LOV-iga, nt. piirkonna heakorra ja turvalisuse küsimuste lahendamisele kaasaaitamine; ehitustegevuse probleemid jms.), arendab see algatust edasi ning liidab sellega uusi liikmeid, mis läbi saavad praegused küllaltki piiratud võrgustikud muutuda ulatuslikumaks.

Seltside ja LOV-i koostööd peaksid soodustama ühised eesmärgid. Mõlemad toovad tegevussuundadena esile näiteks roheline elukeskkonna säilitamise, arendamise; Pirita elanike identiteeditunde suurendamise; seltsid tõhusa koostöö LOV-iga ja LOV kodanike kaasamise.

Kuid nagu võrgustike liikide analüüsist selgus, on seltsidel ühendavat kapitali kohaliku võimuga minimaalselt ehk senini on neid kaasatud vähe. Pigem on tendents, et tegutsetakse samas suunas, aga eraldi. Seltsid sõltumatult LOV-ist ja LOV pigem koostöös enda loodud teise põhieesmärgiga organisatsioonidega.

Seltsid on linnaosavalitsusega teatud küsimustes koostööd teha proovinud (peamiselt detailplaneeringud), kuid suhteliselt tulutult. Peamiste takistustena toodi välja ametnike vähest huvi seltside tegevuse vastu ning sellest lähtuvalt ka pea olematu kaasamise. Et seltside mõtteid kuulda võetaks, on tulnud väga palju vaeva näha. Enamik seltside eestvedajaid oli veendumusel, et LOV eelistab otsuste kujundamisel eelkõige majanduslikke, st. arendajate huve, seltside ettepanekutesse on suhtunud pealiskaudselt. See on ka üks põhjuseid, miks loodi Pirita Seltside Koostöökoda, mille kaudu loodavad eestvedajad seltside hääle kuuldavamaks ja kaalukamaks muuta ning seeläbi ka LOV-iga senisest enam koostööd teha.

Eestvedaja MP: *„LOV on senini paraku suhtunud Seltsi kirjadesse formaalselt. Kui kuidagi müüdi ei saa, siis reageeritakse mingi üldise kirjaga, kuid pigem leiame toetust Tallinna Linnavalitusest. Ehe näide sellest vallast oli veebruarikuu [2006] üritus, kui Pirita Seltside Koostöökoja poolt organiseeritud arhitektuurialasele ekskursioonile ja ümarlauale arhitektidega tulid kohale, vabast päevast hoolimata, nii Tallinna linnaeape ja Linnaplaneerimisameti vastutavad ametnikud, kuid kutsele ei vastanud ÜKSKI Pirita LOV ametnik.“*

Eestvedaja LP: *„Paraku Pirita LOV arhitekt meiega koostööd teha ei soovi, meie ideedele ei reageeri. Ka linnaosavanem käitub samamoodi, kuigi enne võimule tulekut suhtus meie tegevusse siiski toetavalt. Linnamajanduse osakonna juhataja lahkus tööle kinnisvarafirmasse, mille mitteametliku esindajana Pirita LOV-s tegutses ta meie arvates viimased paar aastat.“*

Eestvedaja ET: *„Linnaosa valitsus ja halduskogu ei ole olnud eriti huvitatud seltsitegevusest.“*

Samas on koostöö vallas ka positiivseid arvamusi:

Eestvedaja KL: *„Koostöö LOV oli väga halb enne eelmise [2005]aasta kevadet, kui linnaosa juhtis inimene, kellele meeldisid ainult tema enda ideed ja mõtted. Täna on koostöö väga hea ja linnaosa on nõus võimalusel seltsi arukaid ettepanekuid arvestama.“*

Üks seltsidest väitis ka, et seni ei ole otseselt tuntud vajadust LOV-iga koostööd teha. Tõsisema probleemi puhul, on piirkonna elanikud ise, seltsist eraldiseisvana, LOV-iga suhelnud.

Tõdetakse, et seltse on seni rohkem kuulda võtnud halduskogu. Kuid nagu ülaltoodud eestvedaja mõttelõigust näha, ei ole tema juhitaval seltsil ka halduskoguga head koostöökogemust. Kuid üldiselt suhtusid eestvedajad halduskogusse pigem positiivselt.

Eestvedaja M: „Halduskogu liikmetest osa on ka seltside liikmed ja seetõttu ka probleemide lahendamiseks rohkem huvitatud. Seni on koostöö olnud mõeldav pigem halduskoguga.“

Peamiste koostöötakistustena tõid ametnikud seltside puhul välja (eriti ühe konkreetse seltsi puhul) politiseeritust, mis vähendab ametnike silmis seltsi(de) usaldusväärust. Samuti panid ametnikud pahaks seltside liigset keskendumist ühele teemale ja vähest jätkusuutlikust. Seni on LOV keskendunud rohkem vabaajasisustamisega tegelevatele ühendustele (paljud neist loodud LOV initsiatiivil).

Ametnik MM: „Kõik tahavad minna poliitikasse. Juhtidel on kohati liiga suured ambitsioonid, kaasalööjate ootused on aga tihti teised. Probleemina võib tuua ka vähese organiseerituse /.../“

Ametnik JV: „Peamine probleem, miks näiteks minu puhul koostöökogemus puudub on poliitilisus, see vähendab oluliselt usaldust seltside vastu, sest ma tean, et osad neist on parteide häälekandjad. Ja probleemiks on olnud ka seltside liigne taandumine ühele- kahele asjale. Muu neid ju ka eriti ei huvita. Igalühel neil on mingi spetsiifiline asi. Vahel nad ju avaldavad arvamust, aga realselt aruteludes seltsid veel osalenud ei ole. Senini on neil näiteks planeeringute vallas mitu ideed saanud hoopis vastupidise tulemuse tänu oskamatusele ajada asju mõistlikult “

Ametnik VR: „ /.../ Meil puuduvad tugevad kodanikerühmitused. Ja paljuski segab nende tekkimist poliitiline suundumus. Kui inimene kuskil aktiivselt üles astub, on tal erakond kohe taga. Vaja on korralike survegrupe, kes oleksid ka jätkusuutlikud ja peale ühte ideed ära ei kaoks. On vaja inimeste ja linnaosa heaks tegutsevaid ühendusi. Ja nende eestvedajatele on arengu seisukohalt olulised koolitused, kasvatus ja heade eeskujude esiletoomine /.../“

Kuid koostööks tulevikus nähakse võimalusi:

Ametnik AV: „ Koostöökoda on loodud ilustate mõtetega. Ehk aitab see huvisid rohkem organiseerida ja leida piirkonna ühishuvisid ja seltsid suudaksid ka tegeleda muude probleemidega, see tähendab, et ületaksid senise liigse ühe-teema-kesksuse. Ja muidugi mõistlikult asju ajades on ühendatud huvil ka suurem kaal /.../“

Eestvedaja KL: „Tahame, et meie põhivahendiks LOV-ga suhtlemisel oleks isiklik kontakt ja asjaajamine rahulikult ja asjalikult moel.“

Ametnike koostöötakistusena väljatoodud probleem eestvedajatega, oskamatus mõistlikult asju ajada, viitab ühenduste juhtimise kvaliteedi olulisusele. Kogukondlikul tasandil sõltub palju isiklikest suhetest ning oskuslik asjaajamine on osalemiseks vajalik eeldus. Nagu ülaltoodud eestvedaja lausest nähtub, ollakse seda vähemalt ühes seltsis teadvustatud. Kuna juhtimise aspekti mõju kaasamisele ilmnes analüüsi käigus, siis seda küsimust intervjuud eestvedajatega ei puudutanud ning täpne teave seltside juhtimisest puudub.

Kindlat kava, kuidas ja mis puhul kodanikealgatuslikke ühendusi kaasata, LOV-il ei ole. Küsitakse siis, kui selleks tuntakse vajadust või siis mõni kodanik või ühendus ise mõne küsimuse lahendamisel osaleda tahab. See tähendab, et seltsid sõltuvad suuresti LOV-st, kes oma äranägemise järgi otsustab, millal seltse kaasata. Senini aga seda tehtud ei ole.

Kuna seltsid on tegutsenud suhteliselt lühidalt (Pirita Selts 1 a, Lillepi Pargi Selts 3. a.; Merivälja Aedlinna Selts 6. a.) võib senise vähese koostöö taga näha ka oskamatust alt tulnud initsiatiiviga toime tulla, puuduvad kogemused ning hirm, et seltside kaasamine muudab asjade menetlemise keerulisemaks (senine kogemus planeeringutega). Selle takistuse ületamist võib soodustada ametnike osalemine kodanikeühenduste kaasamist puudutavatel koolitustel. Koostöö laienemisel väljaspoole ehitustegevuse valdkonda, on loota positiivsemaid koostöökogemusi. Näiteks Merivälja Seltsi eestvedaja, kes on LOV-iga kokkupuutunud ka muudes küsimustes, suhtub LOV-i märksa positiivsemalt kui teiste kahe seltsi eestvedajad.

Eestvedaja KL: /.../ *Kui varem esines probleeme päris tihti, siis täna on koostöö väga hea ja linnaosa on nõus võimalusel seltsi arukaid ettepanekuid arvestama.*
/.../

Kokkuvõtvalt, senine koostöö LOV-i ja seltside vahel ei ole toimunud, kuigi on olemas ühised eesmärgid ja ka põhimõtteline mõlemapoolne koostöötahe. Ametnike puhul võib koostöötahet pidada küllaltki deklaratiivseks, sõnades väljendatakse koostöö vajalikkust, kuid senini on seltside osalemine otsuste kujundamises tehtud raskeks. Kuna kaasamine, mis on kohalikule võimule peamine tegur, mille kaudu kogukondliku sotsiaalse kapitali loomist ja hoidmist saab mõjutada, on olnud pea olematu, siis võib öelda, et LOV-i suutlikkus seltsi sotsiaalse kapitali loomisel/hoidmisel toetada on madal.

7.4 Ühenduste ja kohaliku võimu suhetemudel

Teoreetilises osas on väljatoodud 5 erinevat kodanikualgatuslike ühenduste ja avaliku võimu suhetemudelit- täiendus-, partnerlus-, vastandus-, marginaalsus- ja domineerimismudel, (Kaljussaar 2003 ja Kalev, Ruutsoo 2006 põhjal). Järgneva eesmärk on selgitada, milline/millised neist iseloomustavad kohaliku võimu ja kodanikualgatuslike ühenduste suhteid Pirital.

Nagu eelnevalt selgunud, märkimisväärset koostööd kohaliku võimu ja ühenduste vahel ei toimu, kuigi mõlemad pooled peavad seda oluliseks ning valmisolek selleks ja ühised eesmärgid, mille poole püüelda, on olemas.

Teatud valdkondades on ühendused proovinud LOV-i otsuseid mõjutada, kuid kuulda neid eriti ei võeta. Eelnenud peatükis on toodud põhjused, mis on ametnikel takistanud seltsi kaasamast. Seltsid näevad peamise probleemina ametnike tahtmatust nendega arvesatada ning majanduslike huvide (kinnisvaraarendajate) eelistamist kodanike omadele.

Kodanikualgatuslike ühenduste ja kohaliku võimu vahelisi suhteid iseloomustab Pirita puhul praegu konfliktisus ning vastandamine. Seltside nägemuses ametnike nende tegevus ei huvita ning seetõttu on ka koostöö väga keeruline. Teisalt peavad ametnikud seltsi suhteliselt ebakindlaks jõuks, mis võivad hääbuda koos neid hetkel tegevuses hoidva

teemaga. Mõlemad püüdlevad sarnaste eesmärkide poole, kuid teineteisest suhteliselt (nii palju, kui see seltsidele eesmärkide saavutamiseks võimalik on) sõltumatult. Seltsid, nähes, et LOV-i mõjutada on raske, on linnaosa küsimusi üritanud lahendada linnavalitsuse tasandil (ehitustegevuse ja keskkonnaküsimuste vallas, nn rahvuspargi idee)

Eestvedaja ET: „Linnaosavalitsust ei huvita piirkonna seltside arvamused. Kuid arvan, et seltsi oma tegevusega- pöördumised keskkonnaministeeriumi, linnaeape, linnavolikogu esimehe, Arhitektide Liidu juhatuse poole ning esinemiste tõttu meediakanalites- suutnud sundida linnaosa valitsust loobuma oma varasemast ideest rajada Lillepi parki golfiväljak ja samuti on neil tulnud muuta mitmeid detailplaneeringuid /.../.

Selles võib näha vastandumise mudelile iseloomulikke jooni, mis aga on kogukonna sidususe loomise seisukohast ebaoptimaalne. Ühenduste ja LOV-i koostöö ressursid jäävad kasutamata.

Samas võib LOV-i ja ühenduste suhetes näha domineerimismudeli jooni, kus ülekaal on kohalikul võimul. Ühenduste tegevus küll LOV-i kontrolli all otseselt ei ole, aga kuna paikkonnaühenduste elujõulisus ja ka mõttekus sõltub paljuski nende suutlikkusest mõjutada elu kogukonnas, sõltuvad nad LOV-st kaasamise mõttes. Kuna puudub kindel kaasamise kava- millal ja mis puhul seltsid saavad osaleda, siis sõltub see, kas seltsid saavad arvamust avaldada otseselt kohalikust võimust.

Ka domineerimise mudeli puhul jääb kohalik ideepotentsiaal alarakendatuks ning kohaliku elu vähese mõjutamise suutlikkus võib põhjustada poliitilise võimuga väheseotud aktiivsete inimeste lahkumist. (Kalev, Ruutsoo 2006)

Põhjuseid, miks praegune praktika viitab pigem vastandus- ja domineerimismudelile, on sarnased eeltoodud koostöötakistusega. (ametnike halb rollitunnetus, eliitide põimumine, seltside negatiivsetel kogemustel põhinev tõrjuv suhtumine, ametnike kahtlused seltside poliitilisuses ja jätkusuutlikuses jms.)

Kõige paremini suudetakse koostöö potentsiaali ära kasutada partnerlusmudeli puhul, kus ühendused ja võim toimivad tasakaalustatult. Selle mudeli eelduseks on ühised eesmärgid

ja sarnased strateegiad nende saavutamiseks (Kaljusaar 2003: 40). Pirita puhul võib öelda, et ühised eesmärgid on osapooltel olemas, strateegiad mitte. Kui seltside eesmärkide saavutamine sõltub paljuski osalemisest kohaliku võimu otsuste kujundamises, siis LOV sarnaste eesmärkide saavutamist koostöös paikkonna seltsidega ei näe. Kodanike arvamusega arvestamist peetakse küll oluliseks, kuid praktilises tegevuses see ei väljendu.

Eeldused partnerlusmodelini jõudmiseks on olemas- mõlemapoolne koostöötähe, ühised eesmärgid; kogukonna sidususe probleemi teadvustatus. Kuid puuduvaks võib praegu pidada läbimõeldud koostöö puudumist, seda eriti ametnike puhul. Ei olda teadvustatud paikkonna seltside rolli piirkonna arendamisel.

Teooria kohaselt võib partnerlusmodelile üleminek eeldada just vastandus- ja domineerimistüüpi sidemeid (Kalev, Ruutsoo, 2006). Kuid nende muutumine partnerlusmodeliks ei juhtu isenesest, eelkõige on selleks vaja LOV motivatsiooni kaasamiseks, esialgu võib selleks põhjuse anda ka ühendustele kasvõi täiendava rolli leidmine, mis aitaks esialgu suurendada usaldust, mis omakorda soodustaks edasiminekut partnerlustüüpi suhetele. Täiendustüüpi suhted saaks tekkida koostöövaldkondade mitmekesisistudes. Seltsil, kel on LOV-ga kokkupuuteid ka kultuuriürituste vallas, on suhtumine võimu ka positiivsem. Meelelahutusürituste korraldamine saab toimuda täiendustüüpi suhtena, kuid selle pinnalt tekkinud usaldus peaks siiski viima partnerlustüüpi suhetemudelini. Täiendusmodeli tüüpi suhted saavad LOV-il olla vabaajaühendustega, paikkonnaseltsidega ei suuda taolised ühendused koostööpotentsiaali täiel määral rakendada.

8. Vastastikune usaldus

Usaldus on kapital koostööks. Ühest küljest on see eelduseks koostööle ning teisalt ka selle tulem. Mida kõrgem on kogukonnas usaldus, seda tõenäolisem on koostööst tuleneva sünergiapotentsiaali ärakasutmine piirkonna hüvanguks. (Putnam 1993: 170)

Kuna koostöö ühenduste ja kohaliku võimu vahel on minimaalne, võib üheks selle põhjuseks olla usaldamatus. Järgneva eesmärk on analüüsida usaldust Pirita paikkonnaseltside ja kohaliku võimu vahel ning vaadata, kas seeläbi saab seletada senist negatiivseid kogemusi tekitanud koostööd.

8.1 Seltside usaldus LOV-i

Seltside eestvedajate usaldust LOV ametnike vastu võib pidada suhteliselt madalaks.

Eestvedaja LN: *„LOV töös esineb pealiskaudsust, probleemidesse mitte süvenemist. On esinenud ka olukordi, kus on lubatud üht, aga hiljem otsustatud taas kuidagi teisiti. Tihti kinnisvaraarendajate huve silmas pidades. Praegune kogemus küll usaldust tekitanud ei ole.“*

Arvati, et usalduse suurenemine tulevikus on reaalne, 2005. a. KOV valimiste järgselt on tõdetud suuremat koostöötahet ning ka ametnike senisest toetavamat suhtumist.

Eestvedaja KL: *“Varem oli takistajaks LOV juhtkond, kes polnud seltsidega koostööd huvitatud. Kuid nüüd on võinud suhtumiste osas tõdeda paranemise tendentse /.../“*

Kahe seltsi eestvedajad ei näinud usalduslikke suhteid LOV-ga üheski valdkonnas. Merivälja Selts, kes on kohaliku võimuga koostööd teinud ka kultuuriürituste korraldamisel, oli LOV-i suhtes ka usalduslikum.

Eestvedaja KL: *„ /.../ näiteks on meil olnud head kogemused Merivälja päevade korraldamisega, küll on LOV roll olnud tihti rahaline toetamine, kuid selles osas võib nende lubadusi tõsiselt võtta ja nendele loota /.../“*

Seltsid usaldust ei deklareeri. Küsimusele LOV-i usaldusest, toodi näiteid varasematest kogemustest, nt. arendajate huvide eelistamine seltsi ettepanekutele, head kogemused kultuuriürituste vallas jms.

Kuigi seniste kokkupuudete põhjal ei ole seltsidel LOV-ga usalduslikke suhteid tekkinud, ollakse koostööks sellegipoolest valmis ning Kootöökojale toetudes üritatakse LOV-iga rohkem lävida. Sellekohase näitena võib tuua kutse ametnikele osaleda seltside ühisüritustel, kus oleks olnud hea võimalus informaaalsemas õhkkonnas suhelda. Kuid ükski ametnik sellel üritusel ei osalenud. Eeldatav on seltside poolse usalduse kasv LOV suhtumise muutudes ning ühise tegevuse paranedes.

Küll usaldavad seltside eestvedajad liikmeid.

Eestvedaja TP: „ Muidugi usaldame oma liikmeid, vastupidiselt oleks igasugune tegevus raskendatud. Tõesti ei kujuta ette, et peaksin liikmete aususes kahtlema.. ja õnneks ei ole olnud ka usaldust vähendavaid juhtumeid. „

Seltsisisesel usalduse puhul on küsimus pigem väikeses liikmeskonnas. See tähendab, et ka seltsisisesel koostöö ja usalduse olemasolul jagab praktikas võrgustikupõhiseid norme, väärtusi ja usaldust väike osa kogukonnast. Samas tähendab sisemise usalduse olemasolu, et seltsidel on teatav potentsiaal sotsiaalse kapitali loomiseks olemas, ent tegevusvõimaluste piiratus tõttu on raske hinnata, missugune oleks selle võimalik mõju kogukonnale tervikule toetavama keskkonna korral.

8.2 Ametnike usaldus seltside vastu

Kui seltsid toetusid usaldust puudutavatele küsimusele vastates pigem reaalsele kogemusele LOV-ga, siis ametnike puhul esines deklaratiivset usaldust küllaltki palju.

Ametnik MM: „Seltse saab usaldada küll- aktiivsed inimesed kontrollivad teineteist. Seal on palju erinevaid arvamusi, mida neile eraldatud rahaga teha. Ei usu, et varastamine võiks probleemiks saada /.../“

Kuna tegemist on suhteliselt väikse piirkonnaga, siis loodetakse usalduse küsimuses ka vastastikusele ekspertiisile.

Ametnik EL: „ Aktiivsed inimesed kontrollivad teineteist. Ja kui inimene on juba algatusega liitunud, siis ei usu, et ta on seal petmise eesmärgil. Seltside liikmed on seal selleks, et oma kodukoha heaks sealt kaudu midagi ära teha.“

Üldiselt peeti seltside eestvedajaid usaldusväärseteks inimesteks. Leiti, et kui inimene juba tahab kodukoha heaks midagi teha, siis miks ta peaks petma. Selline suhtumine võib tulla ka asjaolust, et seltsidega on senini enamikul ametnikest vähesed kokkupuuted ja vastates lähtuti teatud ideaalist.

Kuid samas tuli muude teemade raames intervjuudest välja praktiline usaldus, täpsemalt selle vähesus. Näiteks juba koostööpeatükis väljatoodud seltside poliitilisus, liigne keskendumine ühele teemale- ametnikel pole kindlust seltside jätkusuutlikkuse osas; liidrite ebakompetentsus. Neid võib ametnike vaatenurgast pidada peamisteks usaldust vähendavateks aspektideks

Erinevus praktilise ja deklaratiivse usalduse vahel teeb ametnike usalduse keeruliseks. Ühelt poolt arvatakse end käituvat ühtmoodi, kuid praktikas ei väljendu see sugugi sellisel viisil. Kuid on võimalus, et deklareeritud usaldus muutub ressursiks ning hoogustab koostööd.

Kuna usaldus on oluline eeldus koostööks ning nagu eelnevast selgus, on Pirita kodanikealgatuslike ühenduste ja LOV ametnike vaheline usaldus küllaltki madal, siis võib seda pidada ka üheks peamiseks takistavaks teguriks. Omavaheline usaldus võib suureneda ühise tegevuse laienedes ka teistesse valdkondadesse kui planeerimis- ja ehitustegevus. Praegune olukord toetub paljuski negatiivsetele kogemustele selles vallas. Lootust annab Merivälja Seltsi mitmekülgsematele kogemustele toetuv positiivsem suhtumine.

9. Järeldused

Kokkuvõtvalt võib töö uurimisprobleemi osas öelda, et kodanikualgatuslikud paikkonnaühendused ja kohalik võim ei mängi sotsiaalse kapitali loomisel Pirita linnaosas olulist rolli.

Selle peamise põhjusena võib välja tuua seltside vähese haardeulatuse ja kaasamisvõime ja nende tegevuskeskkonna keerukuse. Samuti seltside negatiivsetel kogemustel põhineva tõrjuva suhtumise kohalikku võimu, ametnike deklareeritud usalduse ja praktilise usaldamatuse ning vähese omavahelise koostöö.

Väike liikmelisus ja kaasamisvõime tähendavad, et seltsidest lähtuvate võrgustike põhiseid norme, väärtusi ning usaldust jagab väga piiratud osa kogukonnast, mis omakorda viitab vähesele sidususele. Samuti tähendavad need seltside arvamuste vähest kaalukust; ebavõrdse partnerina kohtlemist suhtluses kohaliku võimuga (osaliselt on selle põhjuseks kindlasti ka LOV-i kehv taju kodanikualgatusel kui arenguresursist ja ka enda rollist linnaosas) ja kaasamatust otsuste kujundamisse, mis omakorda viib väheste ühendavate lülideni võrgustikus.

Lisaks ülaltoodud haardeulatuse probleemile mõjutab seltside suutlikkust luua sotsiaalset kapitali ka LOV-i suhtumine, seatud eesmärkide saavutamisel on seltside koostöö LOV-iga vältimatu. Ametnike suhtumist näib oluliselt mõjutavat tehnokraatlik instrumentaalsus. Kohalikeühendusi nähakse eelkõige vabaajajärgituste korraldajatena, nii et nad ei kujuta(ks) endast olulisi konkurente linnaosa juhtimisel. Linnaosa arengu seisukohalt oluliste ideede väljapakujaks peetakse pigem iseennast. Küll aktsepteeritakse paikkonnaühenduste rolli Läänes, ent ei tajuta enda rolli seoses Pirita paikkonnaühenduste tänase nõrkusega ega mõtestata kohaliku võimu tegevusvõimalusi kodanikeühenduste toetamiseks selles valdkonnas.

Eeltoodud kohalik võimu suhtumine ei ole toetanud paikkonnaühenduste kaasamist otsuste kujundamisse ning seetõttu ei ole seltsid senini ka kohalikku elu läbi LOV-i suutnud mõjutada, kuigi on seda üritanud (arvavad, et on seda teinud pigem läbi

pöördumiste linnavalitsuse, eriaalaliitude poole ja meedia vahendusel). Kuid kaasamine on olulisim vahend, kuidas kohalik võim kogukonna kodanikualgatus saab toetada.

Senises koostöös on enim vastandus- ja domineerimismudelile iseloomulikke jooni. Teooriakohaselt võivad just nende mudelite jooned olla eelduseks üleminekul sünergiapotentsiaali kõige optimaalsemalt ära kasutava partnerlusmodelini. Üleminek sellele saaks toimuda täiendusmudeli tüüpi koostöökogemuse omandamise läbi. Sellised suhted saavad LOV-il olla vabaajühendustega, kuid paikkonnaseltsidega on tõhusaks koostööks vajalik partnerlus.

Peamiseks senist koostööd takistavaks teguriks võib pidada keerulist vastastikust usaldust. LOV-i tasandil on palju deklaratiivset usaldust, kuid realselt ollakse seltside suhtes küllaltki skeptilised. Kuigi seltsid on LOV-i suhtes kõhklevad ja senises koostöös pettunud, on nad siiski avatumad. Nende vastustes deklaratiivsust ei esinenud, öeldi, kuidas asjast tegelikult arvatakse. Ühise tegevuse laienemisel väljaspoole ehitustegevuse valdkonda on tõenäolisem ka positiivsete koostöökogemuste teke. Selle kinnituseks on Merivälja selts, kellel on mitmekülgsemad ühise tegevuse kogemused ning ka usaldus kohalikku võimu on kõrgem. Koostöö edenemiseks on vajalik ametnike algatus, mis saab tekkida kui deklaratiivne usaldus suudab muutuda koostööd arendavaks ressursiks.

Mõeldes edasiminekuteedele Pirita kodanikualgatuslikus olukorras, võiks välja tuua järgmist. Praeguste põhiprobleemidena kerkivad esile ametnike deklareeritud usaldus ja praktiline tõrjusus ning seltside deklareeritud ja praktiline usaldamatus; linnaosa tõenäolisem koostöö vabaaja jms. ühendustega, mida ilmselt ei nähta sedavõrd konkurentidena või saadakse nende tegevusest lihtsalt paremini aru (täiendusmudeli tüüpi suhted – kolmas sektor kui tugifunktsioonide pakkuja). Seltside tõrjusus põhineb ilmselt senistel negatiivsetel kogemustel, mis haakub poliitilise ja majandusliku võimu põimumisega, osalt ka keerukal tegevuskeskkonnal ja tunnetusel, et nende tegevus leiab vähest tuge.

Eelnevast on näha, et kodanikualgatuslikku olukorra arendamisel on võtmeroll avaliku võimu praktilisel suutlikkusel kaasata paikkonnaseltse. Võimu osas taandub küsimus rollitunnetusele (st. avaliku võimu kandja ja kogukonna arendaja vs. olupoliitiline

enesesäilitamine) ning oskusele mõista ja kasutada ühendusi konstruktiivseks piirkonna arendamiseks.

Suhtumiste muutumisest saaks alguse arvestatavad muutused tänases Tallinna linnajuhtimise enesemõtestamises. Antud töö alusel ei saa hinnata, missugune on selle tegeliku teostumise tõenäosus. Pigem on küsimus töö seisukohast oluliste võtmekohtade esile toomises. Intervjuudest selgus, et hetkel tajuvad kohaliku võimu esindajad ennast kogukonna arendamisel suhteliselt keskse tegurina ning mõistavad arenguerssuse ennekõike rahalises, tehnokraatlikus ja instrumentaalses võtmes.

Ilmselt tooks võimude poolne senisest positiivsem suhtumine kaasa ka paikkonnaseltside arengu - nende huvikese on eelkõige kohaliku elu edendamisel ning seetõttu on koostöö võimuga eesmärkide elluviimiseks vältimatu. Seltside praegune usaldamatus toetub praktilistele negatiivsetele kogemustele, mistõttu on suhteliselt palju lootust, et positiivsed kokkupuuted suudavad seltside suhtumist muuta.

Lisaks võimude enesemääratlemisele soodustaks koostöö käivitumist ka valdkondade mitmekesisustumine. Siin on ühel seltsil positiivne kogemus olemas ning ka nende suhtumist võimu võib pidada paremaks. Sel juhul tekitaks täiendusmudeli tüüpi koostöökogemus (selle puhul on kohalikul võimul teatud kogemus ja olukorratunnetus olemas) esmase praktilise usalduse, mis võiks sidemete süvenedes tugevneda ja edasi areneda partnerlusmudeli tüüpi suhteks.

Kokkuvõttes on tänases olukorras edasiliikumise võimalused olemas. Samas on raske hinnata kuivõrd need praktikas teostuvad. Hetkel iseloomustab kohalike ühenduste ja võimu suutlikkust kogukonna sotsiaalse kapitali loomisel pigem eeltoodud haardeulatuse ja omavahelise koostöö vähesus.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida kodanikualgatuslike paikkonnaühenduste ja kohaliku võimu rolli sotsiaalse kapitali loomisel Pirita linnaosas. Kesksseteks teemadeks olid ühenduste võime luua sotsiaalset kapitali, kohaliku võimu suutlikkus neid kogukonna loomisel/taastoomisel toetada, ühenduste ja kohaliku võimu vaheline suhetemudel ning vastastikune usaldus.

Töö toetub R. D. Putnamist alguse saanud sotsiaalse kapitali käsitlusele, mis seab keskmesse kogukonna sidestatuse. Sotsiaalsed võrgustikud loovad lisaväärtust ning mida rohkem on kogukonda ühendavaid sidemed, seda paremini see toimib. Sotsiaalne kapital on Putnami lähenemises avalik hüve, mis on põhimõtteliselt juurdepääsetav kõigile

Analüüsi meetodilise alusena kasutasin kvalitatiivseid- tekstianalüüsi ja intervjuud. Tekstianalüüs lõi Putnami ja temaga haakuvate autorite (Halpern, Field) käsitluse põhjal raamistiku intervjuuküsimuste moodustamiseks ja hilisemaks teabe analüüsiks. Peamiselt lähtub töö Putnami raamatutest „*Making Democracy Work*“ (1993) ja „*Bowling Alone*“ (2000). Poolstandardiseeritud intervjuud on läbiviidud kaheksa linnaosavalitsuse ametniku ja kuue seltsi eestvedajaga.

Kokkuvõtvalt võib töö uurimisprobleemi osas öelda, et kodanikualgatuslikud paikkonnaühendused ja kohalik võim ei mängi sotsiaalse kapitali loomisel Pirita linnaosas olulist rolli. Peamisteks põhjusteks, miks see nii on, võib pidada paikkonnaühenduste vähest haardeulatust ja, kaasamisvõimet, kohaliku võimu nõrka rollitunnetust, ametnike deklareeritud usaldust ja praktilist tõrjuvust ning seltside deklareeritud ja praktilist usaldamatust.

Paikkonnaseltside ja linnaosavalitsuse koostöö on täna iseloomulik vastandus- ja domineerimismudelile. Kuid need mõlemad on arengu seisukohalt ebaoptimaalsed. Koostöö arendamisel on praegu võtmeroll linnaosavalitsusel, kes peaks tekkinud algatust toetama nii, et seltsidest kujuneks võrdne partner otsuste tegemisel ning seeläbi oleks

tõenäoline ka liikumine arengu seisukohalt tõhusaima- partnerlusmudeli tüüpi suheteni. Esmalt võiks toimuda liikumine täiendusmudeli tüüpi suhetele, mille pinnalt saaks vastastikune usaldus suureneda ning areneda välja partnerlusmudeli tüüpi suhted.

Kokkuvõttes on tänases olukorras edasiliikumise võimalused olemas. Samas on praeguse uuringu pinnalt raske hinnata kuivõrd need praktikas teostuvad.

Töö edasiarendamise võimalusena näeb autor samalaadse uuringu läbiviimist mõnes teises linnaosas (eeldusel, et seal on paikkonnaseltse), eesmärgiga selgitada, kas tehtud järeldused kehtivad ka teistes Tallinna territoriaalsetes kogukondades. Sealt edasi oleks huvitav Tallinna tulemusi võrrelda muude piirkondade (nii linnade kui valdade) vastavate näitajatega ja vaadata, kuidas erineb/sarnaneb paikkonnaühenduste ja kohaliku võimu koostöö sotsiaalse kapitali loomisel linna- ja maatingimustes.

Töö võib pakkuda huvi uuringus osalenud Pirita linnaosavalitsusele ja kolmele paikkonnaseltsile. Esimesele, teadvustamaks linnaosas aktiivselt tegutsevaid paikkonnaseltse kui väärtuslikku arenguressurssi; seltse võiks eelkõige huvitada ametnike suhtumine kodanikualgatusse ning tegurid, mis senini on ametnike silmis vähendanud ühenduste usaldusväarsust ja takistanud nende kaasamist. Laiemalt vaadates, võiks Pirita kodanikualgatusliku olukorra analüüs anda teavet teistele kohalikele omavalitsustele näitena sellest, kui piirkonnas on olemas kogukonna arendamise tahtega ühendused, kelle eesmärgid ühtivad kohaliku võimu omadega, kuid puudub suutlikkus koostööks

KASUTATUD KIRJANDUS

Raamatud ja artiklid:

Almond, G and Verba, S. (1966). *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Cohen, J. L., Arato, A. (1995). *Civil Society and Political Theory*. Cambridge, Massachusetts&London, The MIT Press.

Evers, A. (2003). "Social Capital and Civic Commitment: On Putnam's Way of Understanding". *Social Policy and Society* 2: 1, lk 13- 21

Halpern, D. (2005). *Social Capital*. Cambridge. UK

Hooghe, M; Stolle, D. (2003). *Generating social capital : civil society, institutions, and the state*. Palgrave. New York.

Jürisson, V. (2005). *Sotsiaalne kapital ja valitsemine. üldteoreetiline vaade*. Magistritöö. Tallinn. Tallinna Ülikool.

Kaldaru, H; Tamm, K. (2003). *Sotsiaalne kapital ja jätkusuutlik majandusareng*, Majanduspoliitika teaduskonverentside kogumikud 2000-2004: Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu – majanduskasvu poliitika; <http://infutik.mtk.ut.ee/~mylle.ri/varska/>

Kalev, L. (2002). *Sotsiaalne kapital. Mõiste, viljakus ja suhe teiste kapitalikäsitlustega*. Magistritöö. Tallinn- Tartu

Kaljusaar, E. (2003). *Kolmanda sektori arengumõjurid*. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool

Kalmus, V; Lauristin, M; Pruulmann- Vengerfeldt, P. (2004) Eesti Elavik 21. saj. Algul. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Tartu.

Kivirähk, J, Hakman, T, Kolga, V. (2001). "Kodanikuühiskond, kultuur ja identiteet: kas Eesti jääb püsima? Kahe valla sotsiaalse kapitali kvalitatiivne uuring." Vetik, R (toim.) *Eesti inimarengu aruanne 2001*. Tallinn. UNDP. <http://www.iiss.ee/nhdr/2001/>, vaadatud 29.04. 2005

Lagerspetz, M, Trummal, A, Ruutsoo, R, Rikmann, E, Liiv, D. (2003). *Tuntud ja tundmatu kodanikuühiskond*, Avatud Eesti Fond

- Lagerspetz, M, Ruutsoo, R, Rikmann, E.** (2000). "Olelemisest osalemiseni? Eesti kodanikualgatuse hetkeseis ja arenguvõimalused." *Akadeemia*, nr 2, 2000
- Lepa, R, Illing, E, Kasemets, A, Lepp, Ü, Kallaste, E.** (2004). *Kaasamine otsustetegemise protsessi*. Poliitikauuringute keskus Praxis
- Matteich, P, Monsey, B.** (2004). *Community Building: What Makes It Work*, Amherst H. Wilder Foundation, Saint Paul
- Milner, H.** (2002). *Civic Literacy. How Informed Citizens Make Democracy Work*, University Press of New England
- Peensoo, P.** (2005). "Rahvuspargi idee tekitas elevust". Eesti Päevaleht. 4. 04. 2005
- Peensoo, P.** (2005). "Kadrioru ja Kloostrimetsa vahelisele alale plaanitakse luua rahvuspark". Eesti Päevaleht 28.04. 2005
- Putnam, R. D.** (2002) "Kadunud meie tunne", *Eesti Päevaleht*; 23. 11. 2002
- Putnam, R. D, Leonardi, R, Nanetti, R. Y.** (1993). *Making Democracy Work*. Princeton NY: Princeton University Press
- Putnam, R. D.** (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, Simon&Schuster
- Raik, K; Made, V.** (2004). Kuidas toetada kodanikuühiskonda. Uuring. *Euroopa Liidu idanaabrid teel demokraatia suunas*.
http://www.oef.org.ee/_repository/File/Idanaabrite_uuring%20est.pdf. 10.03.2006
- Riigikogu Kantselei Majandus- ja sotsiaalinfoosakond.** (1999). *Kohalikud omavalitsused ja kodanike omaalgatus*.
http://www.riigikogu.ee/msi_arhiiv/uurimused/ngo_aval_ar.html
- Runnel, R- R** (2004). *Kodanikeühiskonna konstrueerimine poliitilises diskursuses ja selle väljundid poliitika kujundamise protsessis*. Magistritöö. Tartu. Tartu Ülikool.
- Ruutsoo, R.** (1999). *Kodanikualgatus ja Eesti sotsiaalne areng*.
http://www.agenda21.ee/EA21/2_4kodanikualgatus.html, 21. 04. 2005
- Ruutsoo, R.** (2001). "Kodanikeühiskond, kolmas sektor ja sotsiaalne kapital". *Riigikogu Toimetised* 3, lk 251-260

Selingson, A. L. (1999). Civic Association and Democratic Participation in Central America. A Test of the Putnam Thesis. *Comparative Political Studies*, vol 32,1999, lk 342- 362

Young, D R. (2000). *Alternative Models of Government- Nonprofit Sector Relation: Theoretical and International Perspectives*. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly. Vol 29, no 1, March 2000. San Francisco.

Woolcock, M. (2003). *Can Society Invest in Social Capital? Partnerships and possibilities beyond the search for 'policies'*. World Bank and Harvard University. 27.03.2003. <http://spitswww.uvt.nl/web/fsw/lustrum/papers/woolcock.pdf>. vaadatud 14.04. 2006

Muud allikad:

Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon.
<http://www.sisemin.gov.ee/atp/index.php?id=5642>, vaadatud 10. 04. 2006

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu kodulehekül; www.ngo.ee;
vaadatud 25.04. 2006

Intervjuud Pirita linnaosa seltside eestvedajatega (6 inimest) ja linnaosavalitsuse ametnikega (8 inimest). Mai 2005 ja märts 2006

Kalev, L; Ruutsoo, R .(2006) *Sidususe teema teoreetilised lähtekohad Lääne- ja Hiiumaa uuringus*. Käsikiri. [Autori valduses]

OECD. (2001). "*Citizens as Partners. OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-making*".
<http://www.oecdbookshop.org/oecd/display.asp?lang=EN&sf1=identifiers&st1=422001141e1>, vaadatud 27. 04. 2005

Pirita linnaosa ajaleht, dets 2002- märts 2005

Pirita Linnaosa Valitsuse põhimäärus. <http://www.tallinn.ee/est/g131/>. Vaadatud 3.05.2006

Uuringukeskus Faktum. (2003), Avalik arvamus novembris.Ülevaade üle-eestilise küsitluse tulemustest. Tallinn

LISA 1

Intervjuuküsimused.

Küsimused ametnikele.

1. Missugused tegurid on Teie meelest linnaosa arengu seisukohalt kesksed?

+2. Tooge välja kolm kõige olulisemat tegurit, mis on olulised Teie tööülesannete täitmiseks. *Kas mainib ka head läbisaamist elanikega?* [Kui ei maini kodanikealgatust, küsida selle kohta eraldi.]

+3. Kas kodanikualgatus on Teie arvates linnaosas vajalik? Miks jah, miks ei? *Üldine suhtumine kod. algatusse, kas toetav/vähem toetav. Põhjused, miks peavad kodanikualgatus oluliseks, miks mitte. Suhtumine osalusdemokraatiasse*

+4. Kuivõrd olete teadlik piirkonnas tegutsevatest seltsidest? [Seejärel paluda nimetada nende eestvedajaid, seltside eesmärke.]

+5. Milline võib olla kodanikualgatuslike seltside roll piirkonna arendamisel? Millises aspektis nad võivad arengusse panustada?

+6. Kuivõrd olete piirkonnas tegutsevaid kodanikualgatuslikke seltsi kaasanud otsustetegemiseprotsessi? Kui olete kaasanud, siis ka olete ise seltsi kutsunud osalema või on selts Teiega ise ühendust võtnud?

+7. Kui ei ole kaasanud, siis miks? Mis tingimustel oleks kaasamine edaspidi mõeldav?

+8. Kas usaldate kohalikke seltsi? Miks (ja milles)?

+9. Kas usaldate linnaosa elus aktiivselt osalevaid inimesi? Miks (ja milles)?

Küsimused seltside eestvedajatele.

1. Millal ja mis eesmärgil ja selts loodi?

+2. Mis on seltsi tegevuse eesmärgid, kas need on aja jooksul muutunud?

+3. Millisena näete seltsi rolli linnaosas? Kuidas ja kas üldse saab selts linnaosas elu paremaks muuta? Mida konkreetset seni tehtud?

Vormindatud: Täpp- ja numberloendid

Vormindatud: Täpp- ja numberloendid

+4. Kuidas hindate koostööd linnaosavalitsusega (LOV)? (Kuidas koostöö seni sujunud, milline see ideaalis võiks olla, kas LOV võtnud kuulda kodanike arvamusi..)

+5. Kas (kuidas ja siis kuidas?) selts on suutnud LOV-i kujundatud otsuseid mõjutada? Mis kanaleid ja vahendeid kasutate?

+6. Kui ei ole suutnud LOV-i mõjutada, siis mis võiksid olla selle peamised põhjused?

+7. Kui oluliseks peate koostööd teiste linnaosas tegutsevate ja ka muude, mujal tegutsevate, kodanikualgatuslike seltsidega? Kas olete seni koos midagi teinud? Kui jah, siis täpsemalt mida ja kas on kavas midagi tulevikus koos teha?

+8. Milline on seltsi liikmetering?

+9. Kuidas kaasate seltsi liikmeid tegevusse? Kuidas motiveerite liikmeid?

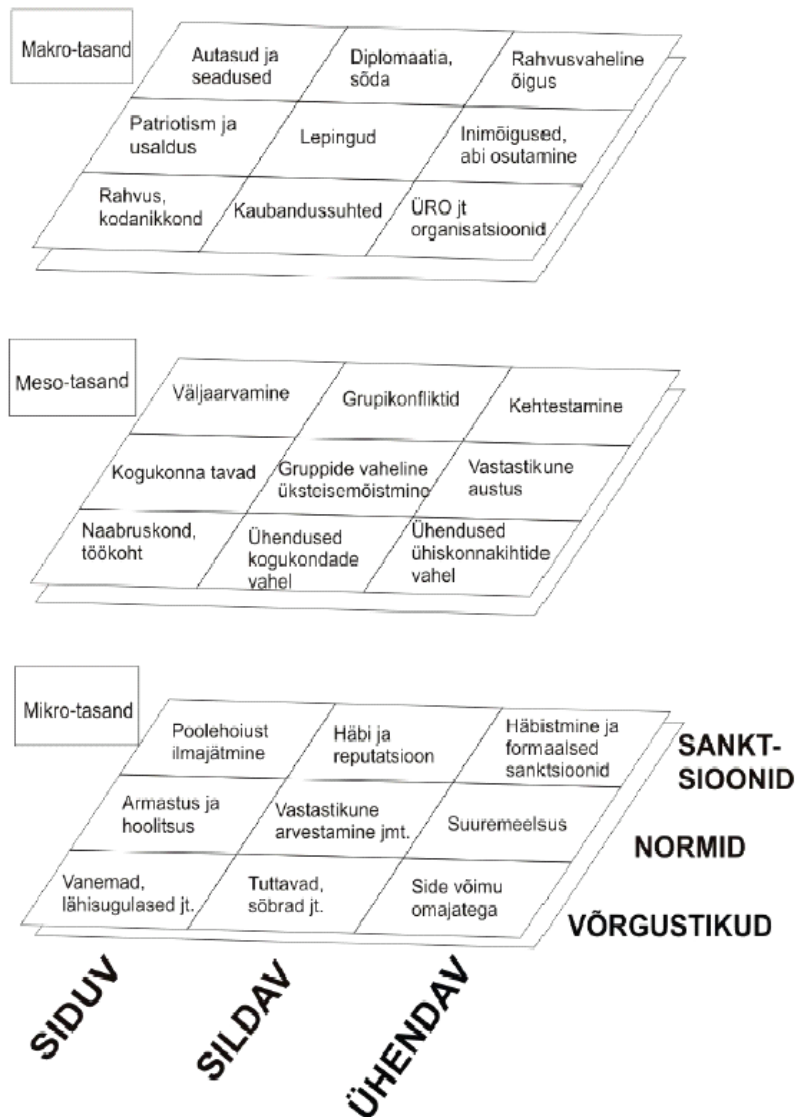
+10. Kui oluliseks peate uute liikmete kaasamist?

+11. Kas usaldate LOV ametnikke? Miks (ja milles)?

+12. Kas usaldate teisi ühendusi? Miks (ja milles)?

+13. Kas usaldate oma liikmeid? Miks (ja milles)?

JOONIS: Sotsiaalse kapitali kontseptuaalne kaart.

Allikas: D. Halpren (2005: 27)

SUMMARY

Developing social capital in a community by collaboration of local authority and civic associations: the example of Pirita.

The aim of my dissertation is to find out the input of civil society groups and local authorities to the creation of social capital in Pirita, a borough of Tallinn. More generally, the research project demonstrates how civic groupings, which are central to the formation of social capital, by cooperating with local government, can improve and enhance the community feeling within a locality, and how it works in the wider context of Tallinn.

The dissertation is based on R. D Putnam's theory of social capital according to which social capital depends on civil society and on its networks and norms. The main books used are his "*Making Democracy Work*" (1993) and "*Bowling Alone*" (2000), and the analysis of the situation in Pirita is drawn from the information gathered from interviews with local officials (8 people) and the founders and leaders of civic organisations. I have limited my research to quantitative methodology, text analysis and to interviews.

The research showed that the ability and capability of local civic groups and authorities to increase social capital is low. The main reasons are the limited network, the incapability of local government to work with civic associations and the problem of trust between the two central actors. However, it can be argued that the problems given are can be overcome if there is enough will and as overtime the parties gain more experience.

The author sees an option in developing the project by carrying out a similar research in another borough of Tallinn (depending there are local civic organisations). This would enable to compare and contrast and more importantly to clarify if the conclusions made in Pirita are applicable to other areas of Tallinn. The research can be furthered by including rural communities and their similarities and differences to towns in creating social capital.